

HONISMERTETŐ LAP.

SZERKESZTI

RADNÓTI DEZSŐ.

ELŐFIZETÉSI ÁR 5 FRT. — TAGOK INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK MINDEN HÓNAPBAN.

KIADJA
AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET.
KOLOZSVÁR.

Turista-kongresszus.

— Budapest, 1896. aug. 19. —

A magyarországi turista-egyesületek

Budapesten, 1896. aug. 19-én

az ezredéves kiállítási ünnepélyek csarnokában

ORSZÁGOS TURISTA-KONGRESSZUST

rendeznek.

A kongresszusnak célja a turistaság iránt a közönség körében nagyobb érdeklődés felkeltése.

Ez alkalomból az E. K. E. az ország minden vidékéről Budapestre kirándulást rendez.

A kongresszuson résztvevők a végrehajtó bizottság igazolványával az I. osztályon II. osztályu, a II. osztályon III-ad osztályu egész és a III-ad osztályban II-od osztályu féljegygyel utazhatnak.

A kiállításra 2 frt 50 kr helyett 1 frtéért 5 drb belépő-jegyet kapnak.

A székesfővárosi kiállítási bizottság által szállodákká berendezett iskolákban 32, 50 és 70 kros olcsó szobákat kaphatnak.

A látóvalókat kedvezményes árban tekinthetik meg.

A kongresszuson részt venni akarók e szándékukat mielőbb, de legkésőbb aug. 15-ig az E. K. E. főtitkári hivatalának 1 frt 50 kr kongresszusi díj beküldésével bejelenteni tartoznak.

A bejelentéseket az ország minden vidékén fennálló turista-egyesületek, alispánok és polgármesterek is közvetítik.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület kiadásában Kolozsvárt (Jókai u. II. sz.) megjelent és ugyanitt kapható:

Brassóvármegyei Turista-Kalauz

Irta: MÉHELY LAJOS dr.

— 28 képpel és 1 térképpel. —

Alapos és kimerítő tájékoztató Erdély legszebb vidékéről. A Czenk, Bucsecs, Királykö, Predeál, Keresztényhavas, Törcsvár, Csukás stb. részletes lírása.

Piros vászonborítékkal tagoknak és az «Erdély» előfizetőinek: 60 kr. Nem tagoknak 70 kr.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület kiadásában Kolozsvárt (Jókai-u. II. sz.) megjelent és ugyanitt kapható:

Kolozsvári Kalauz.

Szkesztette: AZ E. K. E. KOLOZSVÁRMEGYEI OSZTÁLYA.

— 19 képpel és a város térképével. —

Az erdélyi részek metropolisa, kulturális és más intézetei, látóvalói, kiránduló helyei vannak bemutattva a praktikus szerkesztett munkában.

Ára tagoknak 30 kr., nem tagoknak 50 kr.

AZ „ERDÉLY” részére **HIRDETÉSEKET** elfogad a titkári hivatal. **ÁR** megegyezés szerint.

A „Székelyföld” cz. diszmunka megjelenése közbejött technikai akadályok miatt pár havi halasztást szenved.

Igyunk Livia-forrásvizet!

Kezelő: az erdélyrészi Kárpát-egyesület. Forrástulajdonos: Bethlen András gróf.

Mint gyógyító-víz: páratlan!

Mint élvezeti víz: kitünő!

Dombháti Livia-forrás.

Orvosi vélemény szerint az összetételhez képest gyógyító ereje is kitünő. Belső alkalmazására, különösen hurutosbajok gyógyulnak. Emésztési zavarok, étvágyhiány, gyomorégés, gyomorsavanyúság, aranyeres bánta mak, epezsavarok, gyomor és bélhurut javulni fognak a Dombháti Livia-forrásvíz alkalmazására. Kiváló sikerrel használható a légzőszervek hurutjainál, a köhögési inger- és tüdőhurutnál is.

Megrendeléseket elfogad az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület központi főttkári hivatala Kolozsvárt és az összes osztályok elnökségei. — *Budapesten*: E. K. E. orsz. ásványvíz-raktár, Aradi-utca 8. sz. a., *Kolozsvárt*: Kónya Sándor kereskedőnél.

Ugyancsak Dombháton 90 szoba áll a közönség rendelkezésére 60 krtól feljebb.

RADNA-BORBÉREK

(Besztercze-Naszódvármegye)

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület fürdője.

A legszebb vidéken fenyvesek közt fekszik. Körülötte az **Ünökkő**, gyopáros **Korongyos**, **Kreacsunyel**, **Omuluj**, **Klaj** hegyek. Nem messze a történelmi nevezetességű **borgói** és **radnai** szorosok. Fekvése a legfenségesebb. A völgy, hol a fürdőtelep van, őserdők örökzöldjével csodás szépségű. Bukovina-felé kapuja a híres **Ördög-szoros** a **Bálint** és **Gábor** szirttel és tovább sötét és bizzar szirttömegek mindenhol. A tölgy-, bükk- és fenyves erdőkből **ozonos** levegő terjed szét és hús patakok édes moraja zug felénk. Vize kitünő vasas savanyu víz. Vastartalma 10° C. Hasonmása a hirneves a karlsbrunni, charlottenbrunni és krynciai vizeknek. Orvosi értéke felülmúlja ezeket.

Vérszegényeknek páratlan hatása.

Kolozsvártól—Beszterczéig vasuton. Beszterczétől kocsin lehet ide jutni (6 frt). Szobák ára mérsékelt. Az E. K. E. vendéglőjében 80 krtól 1 frt 70 krig kaphatók kényelmes berendezésű szobák. Gyógydíj 1 frt. Koszt: ebéd (4 tál étel) 80 kr, vacsora 50 kr. Meleg fürdő 35 kr, hideg fürdő 10 kr.

Budapesten: E. K. E. orsz. ásványvízraktár, Aradi-utca 8. sz. a., *Kolozsvárt*: Kónya Sándor kereskedőnél. — A magas fekvés, a gyönyörű erdős környezet, a pompás hegyi utak, a fenyvesek kigőzölgésétől fűszeres, friss, tiszta levegő, a kitünő víz, az érdekes kiránduló helyek: a legelső **klimatikus gyógyítóhely**é tették e fürdőt. — **Fürdőidőszak kezdete jul. 1., vége szept. 5.** — Kérdésközlőknek kimerítő felvilágosítással szolgál az E. K. E. főttkári hivatala Kolozsvárt (Jókai-utca 11. szám) vagy a radna-borbereki osztály elnöksége Ó-Radnán. — A nyári idő alatt naponként közlekedő postáját.

Kolozsvár, 1896. febr. hó.

Telefon 76.

AZ ELNÖKSÉG.

Gombos Ferencz Lyceum-nyomdája

Kolozsvárt, Bel- és Kültorda-utca sarkán

a legmodernebb betűfajokkal gazdagon felszerelve, bármily diszes kiállítású

KÖNYVNYOMDAI MUNKÁKAT

úgy helyi, mint vidéki megrendelésre gyorsan és legjutányosabb árak mellett készít.

Tisztelettel

Gombos Ferencz Lyceum-nyomdája.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

„ERDÉLY”

1896-ik évi folyamára.

V-IK ÉVFOLYAM.

Szerkeszti: **Radnóti Dezső.**

Az »Erdély« nagy alakban, évente *számos képpel* külön **műmellékletekkel** jelenik meg.

Célja az »Erdély“-nek megismertetni a közönséggel hazánk legszebb részét, az erdélyi részt. Ez a páratlan szépségű földrész eddig ismeretlen volt, a gyönyörűbb helyek megtekintésére vezető utakról semmi tájékoztató nem jelent meg. A kitűnő gyógyító hatásu fürdők-nek nem volt közönsége, az ásványvizek-nek nem volt piaca. A néprajzi különlegességek összegyűjtésére és legalább írásban megörökítésére nem volt organum. Ezekben a bajokon kívánunk segíteni az »Erdély«-lyel, mely viszonyainkhoz képest a legszebb kiállításban honismertető, turistasági, fürdő- és ásványvizügyi, valamint néprajzi tartalommal jelenik meg.

Gondoskodtunk, hogy kiváló írók és művészek tegyék tartalmassá az »Erdély«-t. A legújabb szám irányczikkelye foglalkozik a turista egyesületek szövetségének kérdésével és megczáfolja azt a vádat, mintha a vidéki egyesületek csakis központosítás mellett tudnának megélni. Ezután jön Szádeczky Lajos dr. egyesületi alelnöknek cikkelye kaukázusi utjáról. Ez a cikkely méltó fejtűnést fog kelteni, mert őshazánk legérdekesebb részét mutatja be költői leírásokban. A cikkelyt 5 szép kivitelű kép is díszíti. Urmánczy Nándor dr., ez az eleven tollu turista-író a Székelyföld legszebb részét, a gyergyói vidéket mutatja be humoros és kedves dolgozatban. Következnek aztán az apróbb rovatok: könyvesház, fürdőügy, ásványvizügy, egyesületi élet stb.

Az »Erdély« mint ifjúsági olvasmány is számottevő. A fogékony ifjúság lelkébe a hazaszeretet szent tüzét csepegteti és honismertető tartalmával kiegészíti a hazai földrajzi oktatást.

Az »Erdély« minden hónapban 2—3 ives tartalommal, diszes borítékban megjelenő füzetek az E. K. E. tagjai 3 frt tagsági díjuk fejében ingyen kapják, azonban előfizetés útján is megrendelhető és pedig:

Egész évre 5 frt.

Félévre 2 frt 50

■ Az »Erdély« előfizetői kedvezményes árban rendelhetik meg az E. K. E. összes kiadványait.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Kolozsvárt, Jókai u. 11 sz.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

V. évfolyam.

Szerkeszti: RADNÓTI DEZSŐ.

Kolozsvár, 1896. 3. szám.

A turista ügyről.

Laptársunkban, a „Turisták Lapja”-ban Thirring Gusztáv dr.-tól egy cikkely jelent meg, mely a turista ügygel foglalkozik.

Megvalljuk őszintén a cikkelytől többet vártunk, mint a mennyit nyujt. Vártuk volna, hogy a turistaságnak régi munkása és barátja túl teszi magát a személyes tekinteteken, az egyes egyesületekben jelentkező féltékenykedéseken és a turista-ügyről komolyan, tárgyilagosan fog írni.

Azonban sajnosan kellett tapasztalnunk, hogy tollát nem vezeti mindenben a tárgyilagosság, nem akarja a kérdést úgy tárgyalni, hogy abból mindnyájunk épüljünk, tanuljunk. Egy egyesület szempontjából igenis korrektül és helyesen beszél, azonban a többi egyesületeket számba nem veszi, lenézi és működésüket sokszor kicsinyli.

Nem követjük cikkelyíró irányát. Maradunk az általunk mindig követett iránynál és ebben a tónusban adjuk meg a cikkelyre válaszunkat.

A cikkely elején mindjárt az van mondva, hogy a „turista ügy még mindig a kezdet kezdetén van. Érdemleges komoly eredményről még alig lehet szó.” Igaza van a cikkelyírónak: a kezdet kezdetén vagyunk. Azonban ki ezért a hibás? Talán nem mi szegény vidéki egyesületek? Hiszen, úgy tudjuk, a M. T. E. azért vált külön a M. K. E.-ből, hogy a mozgalom ne legyen -- mint azelőtt volt -- csak mesterségesen szitott vidéki mozgalom.

De tovább folytatja és beszél *tespedésről, meddőségről, céliránytalanságról*. Kár, hogy ezeket a vádakokat csak oda veti és nem mondja meg, melyik egyesületre érti azokat. Nagy kedvünk volna ez állításokat megczáfolni és vissza sujtani arra az egyesületre, melynek kebeléből ilyen súlyos és valóban sértő vádakkal illetetünk.

Az a néhány turista-egyesület, mely a

vidéken munkálkodik *elevenebb, pezsgőbb, eredményesebb* működést fejtett ki, mint a központban, a székesfővárosban székelő akármelyik turista- vagy rokon-egyesület.

Igen érdekes és rendkívül jellemző, hogy Thirring ur bírálván az egyes turista-egyesületeket, a *Magyarországi Kárpát-Egyesületről* igen kedvezően, sőt mondhatnám melegséggel nyilatkozik. Ha jól emlékszem, épen Thirring volt annak idején ama mozgalomnak egyik lelke, mely a M. K. E. megsemmisítésén dolgozott, elszakítván ettől a szépen fejlődő, hatalmas egyesülettől a tagok egy jó részét, és megalakítván azokkal a *Magyar Turista-egyesületet*. Azt mondja, hogy két tényező volt hatalmas támasza a fejlődésben, maga a páratlan szépségű Magas-Tátra és *annak aránylag csekély kiterjedése*.

A *Siebenbürgischen Karpathen Verein*-ről úgy véli, hogy a nagy területen szétforgácsoló-dott annak ereje és még nehezebb az álláspontja — ugymond — az E. K. E.-nek, mely működését az erdélyi rész minden vidékére kiterjeszteni óhajtja.

És most következik a legérdekesebb kijelentés. A *Magyar-Turista-Egyesület*-nek — folytatja — még nehezebb a helyzete, mert ez az egyetlen egyesület *országos* jellegű és működési köre is *legtágabb*. Azonban 4 évi fennállása alatt nem fejthetett ki oly működést, minőt alapítói joggal reméltek.

A fentebbi idézetekből mindenki azt a következtetést vonhatja le, hogy ha tényleg a nagy terület, a működési kör nagysága, a sokféle feladat akadályozta meg a turista-egyesületek fejlődését, akkor nincs más célravezetőbb út, mint ha minél több önálló és független egyesület alakulását mozdítjuk elő, mert, miként a cikkely is mondja, az ily vidéki „kis egyesületek a saját körükben számottevő működést fejtenek ki.”

Azonban Thirring ur nem így következtet.

Ő eképen okoskodik: a M. K. E. virágzik, mert működési területének csekély a kiterjedése, a S. K. V.-nak a nagy területen ereje elforgácsolódott, az E. K. E. nem tud megélni, mert egész Erdélyt belevette programjába, a M. T. E. se fejlődhetik, mert legtágabb a működési köre: csináljunk tehát egy *nagy országos egyesületet*, mely egész Magyarországot magába ölelje.

Ugyan-ugyan, hisz akkor Thirring dr. néhány évtized hiábavaló munkája után, ismét csak azt kell, hogy írja, mikép a nagy területen elforgácsolódnak az erők és ezt a nagy egyesületet bontsuk ismét szét elemeire.

A természetes fejlődés nem az, hogy az ugyanis gyenge vidéki egyesületeket megöljük és egy középponti szervezetbe beleillesszük, hanem az, ha társadalmi uton oda hatunk, hogy minden vidéknek legyen meg a maga független, önálló turista-egyesülete, mely a közön-séggel a turista eszméket megkedvelteti, ebbe beleneveli, a szabad természet iránt az érdeket felkelti és csak a mikor nem lesz idegen fogalom a magyar előtt a turistaság, akkor igen, gondolkozhatunk valamelyes központi szervezetről is.

A bibliai kis mustár-mag meséje bizony itt is alkalmazható. Előbb el kell vetnünk a magot, hogy terebélyes fa nőhessen belőle, mert a semmiből nem lehet mindjárt terebélyes fát teremteni. A természet rendje parancsolja, hogy lassan-lassan kell előre haladni, lépésről-lépésre kell a tért meghódítani, mert csak így lesz eredményes a munka, melyre vállalkozánk. Azok a kis vidéki egyesületek és nevezzük is meg mindjárt a *Délvidéki Kárpát-Egyesületet*, a *Mecsek-egyesületet*, többet használnak a turista ügynek, mert az élet szüksége teremtette meg azokat, nem erőszakolt lelkesedés tartja fenn és bizony nem indokolatlan féltékenykedés fogja a jövőben is fejleszteni.

Egyenként erősek mindannyian, de egyesülve, beleolvadva egy nagy egyesületbe: semmik lesznek.

Egyenként hazafias kulturális feladatot is teljesíthetnek, melyre exponált helyzetüknél fogva ráutalva vannak, egybeforrva be lennének szorítva egy általános alapszabály keretébe, mely lehet hasznos egy-egy vidékre, de egy másik vidékre talán épen káros lenne.

Egyenként hasznos verseny keletkezhetik az egyesületek közt, mely fejleszt, mely ön-

bizalmat kelt bennünk, egyesülve elvesztenék ezt az erkölcsi erőt is. Anyagilag se volna jobb a helyzet. A nagy egyesület adminisztrációja rengeteget emésztene fel. A vidéki egyesületek adminisztrációja majdnem ingyen megy. Így napról-napra több tag sorakozik a turista zászló alá, úgy elvesztenők azokat is, kiket a helyi érdekek útján már megnyerénk.

A mit a kiadványokra vonatkozólag mond Thirring, az épen tarthatatlan. Egy közös folyóirat nem elég. Csak akkor fejlődhetik a turistaság, ha minden egyesületnek külön értesítője lesz. Ez tartja össze a tagokat, itt számolhatunk be működésünkről, itt védelmezzük meg érdekeinket, ebben csinálhatunk propagandát eszméinknek és ez által hódíthatjuk meg a közönséget ügyünknek.

Jól van az úgy, hogy napról-napra mind több turista folyóirat keletkezik. Hisz magának a M. T. E.-nek sem volt elegendő egy folyóirat. Egyik osztálya, a rendkívül tevékeny és eleven tanítói osztály, külön folyóiratot alapított. Ime, hogy czáfolja meg az élet Thirring ur összes okoskodásait.

A közös folyóiratnak szükségét elhozza majd az idő akkor, mikor minden vidékünk hozzáférhető lesz, mikor hegyeinket, havasainkat elláttuk a kényelemhez szükséges alkotásokkal, utakkal, menedékházakkal stb. Az sem baj, hogy az „Erdély“-t csak Erdélyben olvassák, ámbár ez sem áll, mert az „Erdély“-nek az anyaállamból 2500 olvasója van; de nem baj az se, ha a „Délvidéki Turistá“-nak csak a délvidéken van olvasója, csak *legyen* olvasója és ezéjét mindkettő bizonynyal elérí.

A központosítás eszméje nem népszerű eszme. Kár volt épen most előállani vele, mikor sem az idő, sem az élet nem érvel mellette. Annyit mindenesetre elért a „Turisták Lapja“, hogy most minden kezdeményezését a vidéken gyanus szemmel nézik. Egyszer már köpenyt forgatott ez a lap és csodálatos, akkor nem volt telve központosító törekvésekkel. Akkor a hatalmas M. K. E.-t bontotta meg és a helyett, hogy egy nagy hatalmas egyesületet alkotott volna, külön vált és külön egyesületté alakult. Ez az eljárás megfordítottja mostani törekvésének.

Hanem nem folytatjuk tovább, lesz alkalmunk ezzel a kérdéssel még foglalkozni.

Közép-ázsiai élmények.

Agr. Zichy-expediczió útja a Káspitótól Szamarkandig.

Irta: dr. Szádeczky Lajos

Ha képzeletem visszaszáll arra a 25—30.000 kilométernyi útra, melyet a múlt tavaszon és nyáron be-
szárgultunk, legszívesebben el-elmerengek a közép-
ázsiai puszták és homoksívatagok ritka érdekes látóké-
pe fölött s az azokon és azok között lakó népek em-
lékezetembe visszavarázsolásán.

Vélem, mintha látnám a *Kaspi-tenger* (egykor
közár- s részben magyar-tenger) világoszöld habjaiból
felkelő napot, a mint aranyhaját Ázsia vizében meg-
fűrösztve, kiteríti Európa szárazföldjére; mintha látnám
azután az éhség sivatagjait, a száz és száz kilométernyi
területű *homok-occánokat*; az oázisokon tüzes paripákon
szárguló *turko-
mánokat*, ezeket a régi magyarok-
hoz sokban ha-
sonlító berezias,
szabadságszerető
puszták fiait; majd
az *Amu-Darja* (az
ó-korban is hír-
neves Oxus) fél-
mérföldnél szé-
lesebbfolyam ten-
gerét; azon túl a
nemes *Bokharát*, az iszlám
igazi támaszát és
Szamarkandot, a
csodavárost, Köz-
ép-Ázsia főváro-
sát, a világhódító
tatár khán, a sán-
ta Timur egykori
székhelyét és örök
nyugovó helyét,
ragyogó tarka zománczos moshéivel.

Vélem, mintha látnám a *bokharai emírt*, a mint
kora reggel audiencián fogadja »madsar« vendégeit
fülsi tusculumában; a keleti építészet és festőművészet
remekeivel díszített palotája a »*Tajfehér test*«-et (Sir-
beden-t); látom az apró szamarakon kettésével, hármá-
sával ülve a fővárosok felé poroszkáló *szbégeket*, a ba-
zárokban a hangya nyüzsgésével gomolygó tarka-barka
népvegyület festői képét; a fekete lószőr-fátyolos nők
szemérmes tova-surránását; hallanám selyemruhájuk
lágy suhogását s szinte érzem azt a megelégedett bol-
dogságot, mely az ők még agyon nem civilizált egy-
szerű lelkükben lakozik.

Megpróbálom visszavarázsolni ezeket, az európaiak
előtt nagyrészt ismeretlen és szokatlan, szinte tündér-
képeket, bár jól tudom, hogy a toll gyöngye ecset ilye-
nek lefestésére.

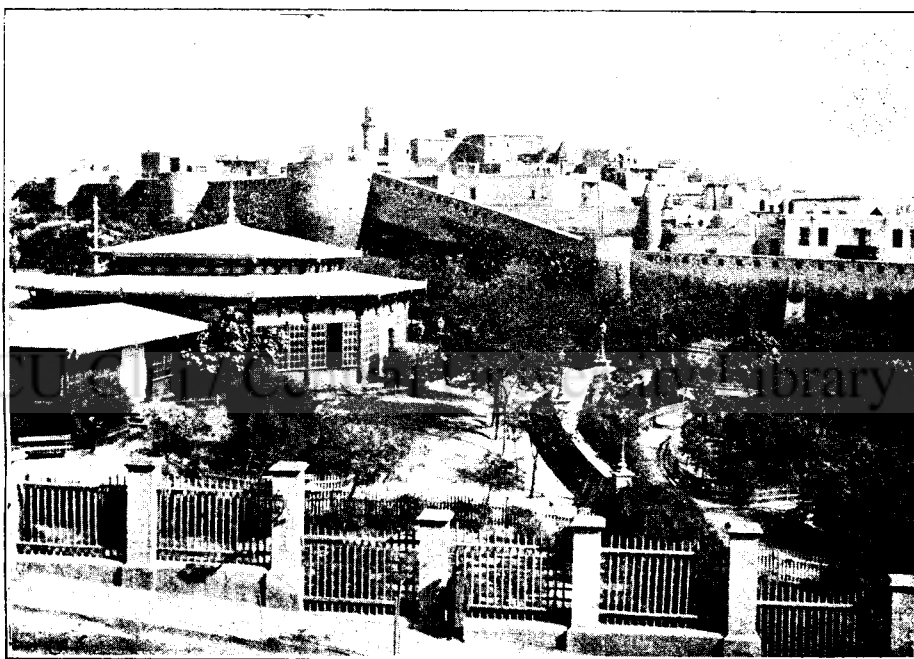
*

Baku petróleumos légköréből június 10-én délu-
tán 2 órakor kezdetünk kibontakozni az Alexij nagy-
herceg hajón, a Kaspi-tenger eleinte lágyan rengő
hullámain. Búcsúpillantást vetünk az érdekes városra, a
karsú, magas minaretekre, a zöld és kék kupolás mos-
hékra s néhány perc alatt a *fekete város* (gyárváros)
irányában metszi hajónk a világoszöld hullámokat.
Közbe-közbe sárgásbarna petróleum-folyókat szel át a
hajó, melyek a gyárvárostól messze benyulnak az öböl
közepébe.

Fél óra alatt eltűnik a város, másfél óra múlva
a partvidék s az éltető elemekből nem marad más, mint
a kék ég, a világoszöld víz s az égető nap.

Körülnézünk a hajón s páratlan etnographiai gyűj-
teményben gyönyörködhetünk. Ázsia és Európa né-
peiből: orosz, perzsa, cserkesz, georgiai, mingreliai, lezgi-
avar, örmény, tekké-turkó nán, kumik, tatár, kirgiz,
bokharai, indus s néhány nyugat-európai tarkazza a

képet, sokféle
nemzeti ruhában.
A hajó szokatlan-
ul népes. Oren-
burgból jöve va-
kációra mennék
haza, kilencz napi
utazással, a tur-
kesztáni katonai
növendékek. Egy
csendőr-tábornok
megy Szent-Pé-
tervárról a bok-
harai csendőrség
őrségeinek meg-
szemlélésére,
nagy kísérettel. A
mi expedíciónk
is megszaporo-
dott egy müncheni
festőmű-
vészszel, a ki Per-
siába szándéko-
zott utazni, de

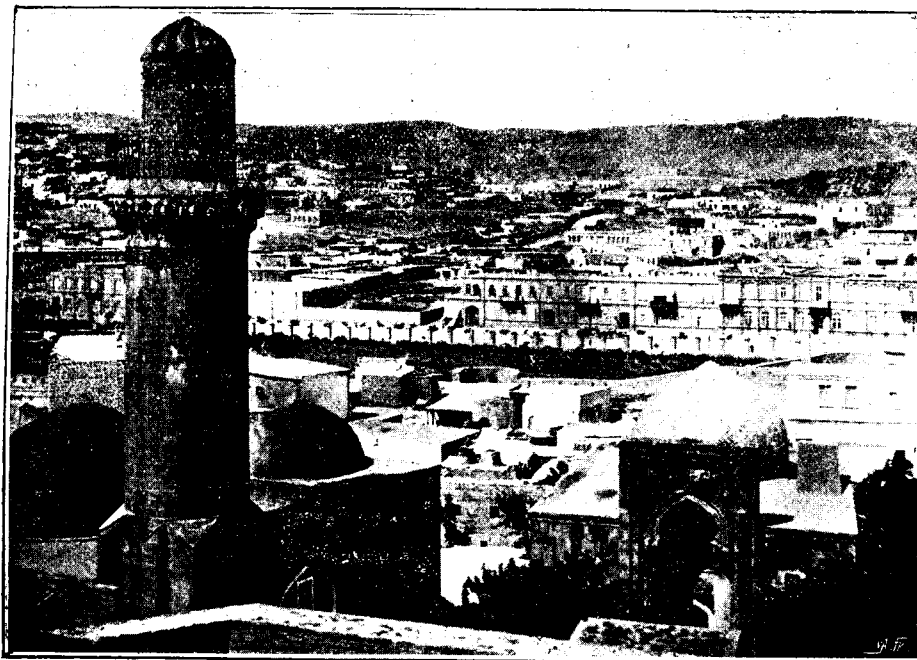
BAKU LÁTÓKÉPE. VÁROSI KERT. Ó-VÁROS.

Tiflisben hozzánk csatlakozott. Ecsetje gyorsan és szé-
pen mozog, szép vázlatokkal illusztrálja útunkat, s neve
kötő hangzású otthon is, itt is, *Wuttke* Károlynak
hívják. Névrokonával itt sűrűn találkozik. Az ebédet
közvetlenül megelőző kisebéd, az u. n. »zakuski«, a
mely különben asztalkán fölterített kaviár, hal, sajt, zöld
uborka, apró retek s több efféle ételkekből áll, mindig
vutkival (votka = pálinka) kezdődik.

Az asszonyok is mind nagyobb számmal jelennek
meg a fődélzeten, mert a tenger erősen hullámozik
s ilyenkor legjobb a szabad levegőn lenni. A gyöngéb-
ek így sem kerülnek ki a tengeri végezetet, a férfiak
közül is többen követik a példát s pár óra múlva a
fődélzet tele van tengeri betegekkel; sokan az éjet is
ott töltik.

Másnap (jun. 11-én) a tenger lágyan rengő csön-
des habjaiból kél föl a nap, arany haját megfűrösztve
a ragyogó sötétzöld habokban.

Dél tájban látszani kezdenek a Kaspi-tenger ke-

BAKU. RÉGI MOSCHÉ. MINARET. KHÁNOK PALOTÁJA. ÚJ VÁROS

leti partján emelkedő sárgás-szürke homok-hegyek. Kietlen egy látvány, sem fű, sem fa nincs rajtuk. A homok-hegyek között egy kis öbölben rejtőzködik a kikötő város: *Uzun-Ada* (Hosszu sziget).

A kikötés sok nehézséggel jár, mert a tenger nagyon sekély. A tenger felszínén himbálódzó hordók és a tengerből kiemelkedő jelző oszlopok mutatják a zátonyokat, melyeket a hajóknak ki kell kerülniök. Hajónk átrakja a szállítmányt egy elibe küldött kisebb teherhajóra s másodmagával vág neki a homokzátonyok közt átjáróul szolgáló mélyebb helyeknek, melyeket jelzőfák mutatnak. Még így sem tud átjutni, a hajó feneket ér, nagyot zökken s megfeneklik. A kapitány hirtelen ellengőzt adat s a hajó nagy prüszköléssel és erőfeszítéssel igyekszik visszahökölni, hogy más bejárást kísértsen meg. A felkavart iszap s a tenger vize piszkos sárgás-barna habarékká változik köröskörül, a mely orrfacsaró illattal tölti el a levegőt. A lágyabb szívű utazók elsáppadnak a hajótörés gondolatára; de a félelem nem soká tart, mert a hajó szerencsésen visszaverődik a nyílt tenger mélyebb vizére. Most másfelé viszi az utját, hol mélyebb vizet remél a kapitány; de a nehéz árukat vivő mellékhajó itt a második próbálkozásnál is megfeneklik úgy, hogy a személyszállító *Alexij* kénytelen lecsatolni s ott hagyni; más hajó jó a parttól bajlódni vele. Mi szerencsésen átvergődtünk s végre 28 órai hajókázásután megérkeztünk a Káspi-tenger keleti partjára az uzun-ada-i kikötőbe (jun. 11-én este 6 órakor,) hol már vár a közeli állomásnál a transzkáspi orosz hadi vasut vonata.

A hajó-állomástól alig pár száz lépés a vasut-állomás; de addig is valóságos akadály-versenyt kell kiállani. A futóhomok-buczkákban bokáig sülyed a láb, a nap perzselően süt le a nyakszirtre s a szél finom homokot vagdos a szemünk közé. Keskeny aszfalt-út vezet végig a kis homoktenger közepén, melyen végig hosszú lbasorban lépkednek, tolonganak a vonathoz igyekező utasok és hamálok (hordárok), fejükön a nap-

szúrás ellen *baslik*-kal (csúcsos teveszörpösztő süveg, a nyakon körülkötött két lelógó szárral).

A forró nap égetése ellen mi is indiai kaszk kalappal láttuk el magunkat Bakuban, körül kötve még külön is hosszú finom selyemkendővel, melynek vállra lelógó végei a nyakszirtet megvédik a napszúrástól. Eszünkbe jutott a magyar *pántlikás kalap*, mintha annak a pántlikája is valaha az őshazában szintén nyakszirt védő szerepet vitt volna s a más klíma alatt alakult át a praktikus czélnak szolgáló eszkből egyszerű díszszé.

Uzun-Ada (a Hosszu sziget) néhány év előtt még kietlen, lakatlan homokterület volt, a mely egyszerre megeléknült, miután az oroszok ezt választották (Bakuval szemben a Kaspi-tenger keleti partján) a transzkáspi vasut kiindulási

pontjául. Most sem valami nagy virágzó városka ugyan: egyetlen utcája van a homoktengerben, néhány földszintes vályog- és faházzal. A faházak alkatrészeit a Volga vidékéről Asztrakán felől hajón hozzák, itt csak összeállítják. Innen indul ki az u. n. *orosz transzkáspi vasutvonal*, mely mintegy 1360 verst, vagyis 1433 km. hosszúságban a Kara-Kum vagy tekke-turkomán pusztákon és sivatagokon át Bokharába s azon keresztül Turkesztánba Szamarkandig, a honnan a kínai határ már csak mintegy 450 km. távolságra van. Nem több Kelet-India sem, a melynek mesés gazdagsága vezette Columbuszt véletlenül Amerika felfedezésére, Vasco di Gamat Afrika körülhajózásával a Jöreményfok elérésére, Lesseps-t a szuezi csatorna ásására. S bizonyára az oroszok sem a közép-ázsiai sivatagok és puszták kedvéért végeztek olyan óriási munkát és áldoztak annyi költséget e vasut-építéssel, hanem Indiát és Chinát akarták megközelíteni s talán nincs messze az idő, midőn Kalkuttáig mehetünk majd vasuton ezen az Európát Ázsiával legegyszerűbb vonalban összekötő úton.

Miután az oroszok a Kaspin túl lakó tekke-turkomán törzseket 1881—84-ben legyőzték, kezdte Anzenkow tábornok építtetni e vasutat az orosz hadsereg vasutépítő osztályával. Az építő anyagot Pétervárról Moszkvából és Dél-Oroszországból szállították vasuton és tengeren. Onnan kellett szállítani még az ivóvizet is és a kő- s földanyagot a futóhomok megkötésére. Az építők földalatti kunyhókban és vasuti kocsikban laktak. Az éghajlati és talaj-viszonyok rendkívüli nehézségeket gördítettek az építés elé. Az első 170 verst a tengertől víztelen homoksivatag, aztán oázokkal váltakozik, az oázokon sok, több mint 4000 hídát kellett építeni. De a nagy munkát két év alatt mégis befejezték, mintegy 20—25,000 ember foglalkozván az építéssel (orosz katonák vezetése alatt mintegy 20,000 ázsiai benszülött). Került az egész mindössze 43.520,000 rubelbe, úgy, hogy a világ legérdekesebb vasutja egyszerűen a legolcsóbbak egyike is.

De szálljunk immár rá ez érdekes vasút reánk várakozó vonatára.

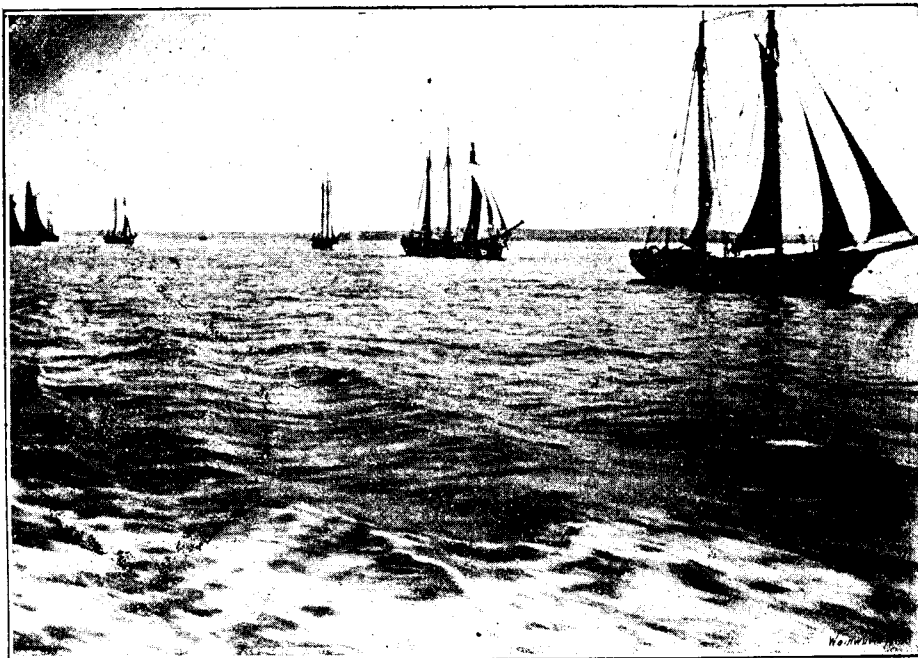
A vonaton elhelyezkedés sem kis munka, mert több az útas, mint a mennyi a kocsikban elfér. Mi mégis külön kupét kaptunk, a melynek három fülkájében heten kényelmesen elhelyezkedhettünk. Első osztály nem jár itt, a kocsik szűkek, a vágány keskenyebb, mint Oroszország európai részeiben. A kocsikban egyszerű faülés, rajta piros matrác, háta keményfa-deszkából áll, a mely éjszakára ágy gyanánt fölcsatolható, díszítésül szolgáló apró lyukacsai a poloskák fészkei. Az apró likacsokban laknak a serdülő, a nagyobbakban a már felnőtt vérszopók, a melyek az éjszaka leple alatt rablókirohánásokat tesznek az út fáradalmaitól elgyötört útasokra, a kik a nagy hőségtől aludni ugy sem tudván, a verejtéktörölgetés és a poloskákka harcolás kettős szórakozása mellett elmélkedhetnek a közép-ázsiai utazás költségzete felett.

Vámbéry még öszvér és teve hátán himbáltatta magát itt a homokszivatagokon át, ugyanannyi hétig, mint a hány napig mi vasúton; de őt apróbb bogarak nem nyugtalanították; a civilizáció azóta ebben is nagyobbodott, erősödött.

A vonat eleinte a tengerparttal halad párhuzamosan ezer meg ezer homokhalm között, melyeken egyetlen növény, a mesterségesen ültetett saxaul lengő bokrai tengődnek itt-ott, nagy-ritkán azok is. Olyanforma vékony sovány ágú lenge bokrok, mint a zsenge fűzfá csemeték.

A sárga homok finom porszemeiből hullámos barázdákat és szeszélyes idomú erecskéket formál a rajtok átfutó szellő; a szél ereje már a homokhalmokat elsöpri, a völgyeket betemeti s új halmokat alkot; a forgószél pedig felkapja a magasba, megforgatja, tova röpíti s szeszélyes boszorkánytánczot jár a lenge porszemekkel. Midőn először láttuk ezt a tüneményt, azt hittük, valami távoli nagy füstoszlopok emelkednek az égnek, a melyek aztán elkezdenek tova iramlani, majd őrülden keringeni a légürben, mint valami szélmalomóriások. A midőn pedig szélvihar támad, az egész atmosphaera megtelik finom apró homokporral, a mely elsötétíti a napot, behatol a kupék zárt ablakain is és homokréteggel borítja el azt, megtöltve az útas szemét, orrát, száját is homokporral.

Ez a sivatagi orkán, a keleti szél (a tebbad) az a mitől a karavánok leginkább rettegnek. A tevék már előre megérzik a közeledő perfellegekkel előre törő tebbadot s félelmes hangokat adva, a zivatarnak hátat fordítva letérdepelnek, hosszú nyakukat a földre lapítják s fejüket elrejtteni igyekeznek. Az útasok a tevéket védfalúl használva, melléjük bujnak, hogy a homokkal való betemetéstől vagy megfuladástól meneküljenek.

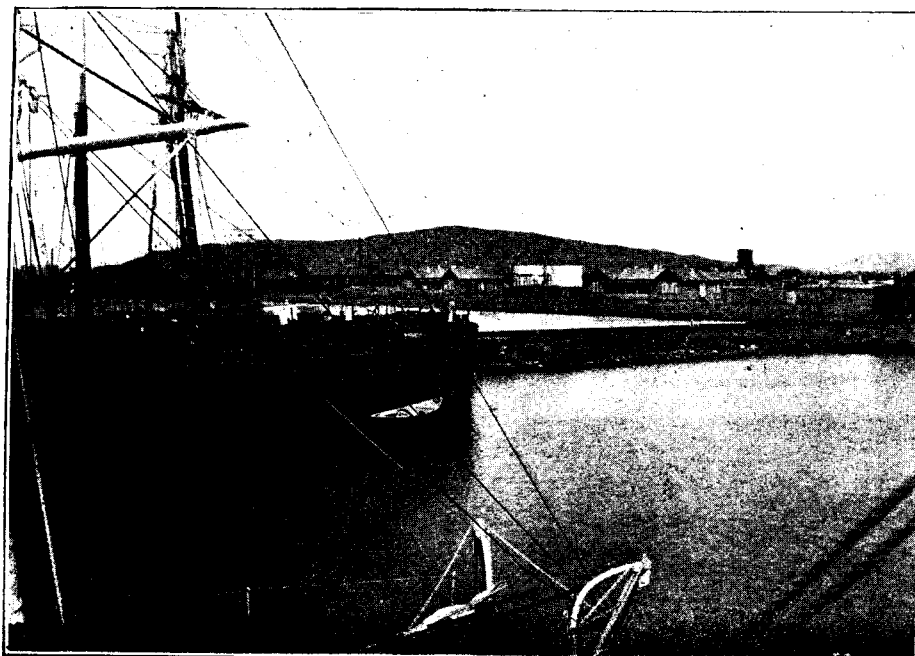

A KASPI TENGEREN.

Ilyen sivár és ijesztő képe van a középázsiai homokszivatagoknak, melyeken át a transzkaspi vasút szinte emberfeletti erővel épített vonala Ázsia szíve felé vezet. Legnagyobb részt lakatlan homokszivatagokon vezet keresztül, melyeken semmi tenyészlet, semmiféle élő állat nincs. Mindössze egy embert és két, saxaul ágakat rágiészáló kecskét láttunk sötét estig s néhány eltvedt madarat; ezek képviselték az élő világot.

Sokáig elnéztük a fényes csillagos éjszakán ezt az egyhangú, kietlen világot és csináltunk rá rossz viczceket, hogy »légy te egy sivatagi földbirtokos«, vagy »találd meg te itt a te őseid örökét«, »csinálj te itt egy prima occupációt«. Az az első pillantásra tisztában állott előttünk, hogy őseink erre nem járhattak, hogy errefelé népvándorlás lehetetlen volt, bár valószínű, hogy ezer évvel ezelőtt némi tenyészlet lehetett itt, hisz a messze ókorban az Oxus folyó, a mely most Chiván át az Aral-tóba szakad, e tájon át hömpölygette habjait a Kaspi-tenger felé; régi medrének nyomai kissé észak felé még maig is láthatók, a térképeken is megjelölvék.

Előné látni a semmiséget, a sárga homokot és a telegráf-fákat, átmentünk az étkező kocsiba vacsorálni s megismerkedtünk a többnyire orosz katonák és hivatalnokokból álló útasokkal. A sok uniformis, fehér csi-csun-csán selyem nyári kabát és fehér orosz sapka vett körül mindenfelől. Jórészt már a hajóról ismerősök, a kik udvariasan és előzékenyen bánnak velünk, mindenki tudván, hogy az orosz lapokból is ismeretes »wengerszki expedició« tagjai vagyunk. Francziául, németül többnyire beszélnek, úgy hogy nem nehéz társalkodásba bocsátkoznunk, kerülve lehetőleg a politikázást, nehogy megerősítsük azt a gyanút, hogy utazásunknak politikai céljai vannak, tanulmányozni az orosz nemzetiségi viszonyokat, az azóta lángra lobbant örmény-kérdést, a közép-ázsiai viszonyokat. Itt Afganisztán határán kétszeresen gyanakvó és féltékeny az

UZUA-ADA A KASPI-TENGERNÉL.

feltok között, melyeken egy-két vedlett nyaku éhes teve rágódott. Az egésznek olyanforma képe van, mint a mi réteinknek az árvíz után, midőn tele van hordva homokkal s csak itt-ott tör elő a homok alól egy kevés elsenyedett növényzet.

Piktorunk zavart fel a kábult szendergésből, hogy gyönyörködjünk a napfölkeltében, a mely ritka szép látványt nyújtott a tágas rónaságon. Ő lefestette ezt is, miként a Kaspi-tengerből fölkelő napot egy nappal azelőtt.

Jobbfelől délnyugatra a persa határhegyek látszanak oly közel, hogy teljesen kivethetők a hegylánéz, a csuesok és völgyek alakulatai. Sok gyönyörűség nincs bennök, mert ezek is teljesen kopár sárgás-barna alakulatok. Milyen tündéri látvány ehhez ké-

pest pl. a fogarasi havasok vagy a Kárpátok más részletei. Magasságra és kiterjedésre ezek a persa hegyek is tekintélyesek volnának (egész nap párhuzamosan haladunk mellettök), de mindvégig kietlen látvány marad, fát és erdőt sehol sem láttunk rajta.

Uj ismerőseink között leginkább egy fiatal mérnök nyerte meg rokonszenvünket, a kit a csár küldött az Amu-Darja rozzant vasuti fahidja megvizsgálására és egy új híd tervezetének a kidolgozására. Már a hajón megismerkedtünk, egy kajütben hálván én és Vosinsky barátom velem. De nem sokáig tartott ismeretségünk, mert másnap reggel őszinte részvétellel hallottuk, hogy új ismerőstünk a hajnalban egy állomásnál, a vasutról leszállás közben, eltörte a lába szárát, úgy hogy ott kellett maradnia vagonostól a sivatag egy oázisán, míg a szemben jövő vonattal másnap vissza vihetik messze hazájába.

Mi is keserves éjszakát töltöttünk első ízben a sivatagi uton. Oly iszonyu volt a hőség, hogy hiában nyitottunk ki minden ajtót, ablakot, a fulasztó meleget a légvonat is alig enyhítette. Fekvő helyünk teljesen átizzadott, arcunkról csurgott a víz s midőn a teljes kimerültség mégis álmot hozott volna szemünkre, előjöttek rejtekeikből a vérszopók s azokkal kellett viaskodnunk. Így telt el az első éjszaka a transzkaspi Kara-Kum vagy Tekketurkomán sivatagon.

Másnap (jun. 12.) más képre virradtunk: a homokhegyeket homoksíkság váltotta föl, melyeken Petőfi szerint »az ember száz mértföldre láthat, hanem azért semmit sem lát.« Kora tavasszal zöld fű borithatta, de az égető nap májusra már leperzseli s száraz avar s korószálak látszanak csak a fehéren ragyogó szíkes

pest pl. a fogarasi havasok vagy a Kárpátok más részletei. Magasságra és kiterjedésre ezek a persa hegyek is tekintélyesek volnának (egész nap párhuzamosan haladunk mellettök), de mindvégig kietlen látvány marad, fát és erdőt sehol sem láttunk rajta.

Az alatta elterülő síkság azonban lassanként barátságosabbá alakul. A nagy kopárság tengere közepe egy-egy termékeny oázis tünedez föl, melyen tenyészet és élet mutatkozik. Előbb egy pár teve vékony hosszú nyaku alakja tűnik elő, a mint a száraz kórkat rágesálja és egy philosophushoz méltó nyugalommal néz a rohanó gőzös felé. Majd juh nyáj, később lovak láthatók. Szép göndör-gyapjas fekete juhok és bárányok, melyek a mi kedvelt »persiai«, »bokharai« »asztrakán« név alatt ismert prémeinket termelik. A

BOKHARIAK. A CSARDCSUJI BÉG ÉS KÖRNYEZETE

ihíres tüzes tekke-turkomán lovak, arabssal keresztezett honi faj, amely mint futó és a legkitartóbb faj dicséretlik. Naponként megfut egy 100—150 versztet (15—20 mértföldet) étlen, szomjan; egy héten 1000—1200 versztet. Ebben áll a tekke-turkomán főgazdagsága és büszkesége. Félti is jobban, mint magát, tarka szőnyegpokróczzal láttunk többetbeterítve.

A hol állat van, ott embernek is kell lennie s me aranykalászu buzaföldek tűnnek elő, dudvás, gazos ugyan és elég soványnak látszik, de mégis buza s ez már földmívelésre vall. Csakugyan a háttérben ott látszanak a *tekke-turkománok* nemez sátrai, egy vándorfalu, amely ma itt, holnap másutt üti fel sátorát. Tényleg úgy tesz, mint a még a nomád korból származó magyar kifejezés mondja, hogy »*felüti sátorfáját*«, azt a vékony faléczekből álló bordázatot, melyet teveháton szállít tovább s arra ráfeszíti kereken és tetejére a vastag nemez-pokróczokat s kész a sátra, melynek belsejében elfér az egész család. Felőle ugyan fűtyölhet, sivíthat a homokszóró tebbad, a tekke az ő »*ak-og*«-ában (fehér sátrában, a mi erősen emlékeztet a rokon eredetű magyar *akol*-ra) vígan daczol vele. Közepén ég a *tezeg*-ből (tőzeg, szárított ganéjból) gyújtott tűz, felette a bogrács-gulyás, köröskörül a teveszörbői készített sötét meggy szín tekke szőnyegek a boldog semmittevészt kiválóan szerető puszták fiait, emlegetvén a boldogabb időket, midőn Chiváig, Bokharáig, Persia belsejéig nekik állt a világ s az ő rabló kiütéseiket rettegte észak, kelet és dél minden szomszédja s gazdag karavánokat, kieneseket és élő foglyokat hoztak haza merész vállalataikból.

Ámde jött az orosz (1881-ben) ágyukkal, hátultöltő gyorstüzű puskákkal s e masinák előtt hiába volt az ősi tekke vitézség, egy-egy izmos turkomán ugyan csak a taligája rudjával is agyonütött egy-két oroszot, de az ágyuk ellen hiába a személyes vitézség. A híres Szkobelew tábornok főparancsnoksága alatt a mi dagesztáni, hunzaki hun atyánkfia Alichanow ezredes 1881-ben jan. 12—24-én bevette legerősebb, agyagfal-erősségekkel ellátott városukat, Gök-Tepét¹, ott hullott el a puszták fiainak színe-java s aztán meg kellett hódolni s elnézni, hogy építenek sivatagaikon, oázisaikon át vasutat s most, hogy jár pusztáikon át az ördögös masina, melyet se ló, se teve nem húz, mégis gyorsabb, mint a legtüzesebb tekke paripa, pedig az *bedevi* (azaz beduin faj).

Igaz, hogy megpróbálták a harczt a vasút ellen is, nem egy vonatot felverték, kiraboltak, az állomásokat megostromolták, de a megváltoztathatatlanba előbb-utóbb bele kell törődnie. Még persa rablók is átjöttek olykor egy orosz vonatot elfogni (mert persa földön, a határon belül is van egy állomás); de e tekintetben is mindig esendősebb lesz az állapot s nagyobb a közbiztonság.

Az oroszok, midőn ezt a vasutat építették, el voltak készülve ezekre az eshetőségekre s bizonyára épen azért szándékosan történt, hogy a vasútvonal a falvakat,

¹ Alichanow ezredes, a mint maga beszélt e télen Zichy Jenő grófnak Tifliszben, épen ezért nevezték aztán ki ujonnan hódított tekke-turkomán tartomány kormányzójává.

városokat kikerüli s egy-két órányira megy el a főb-
bek mellett.

Az állomások egy-egy alakulófélben levő orosz telepnek képezik a jegeczesedési góczpontját. A vonatokon is többnyire csak oroszok útnak, a benszülöttek még alig veszik igénybe. Ők a passiv ellenállás szerepét játszik s csak kényszerítésből türik ez állapotokat.

Bizony nagy változást idézett elő a tekke-turkománok életmódjában is ez az orosz invasio. A híres rettegett pusztai rabló lovagok lassanként fel kell hogy hagyjanak rabló kalandjaikkal, melyekkel folytonosan rettegésben tartották a szomszéd országokat és a karavánokat.

Kitartó, éhséget és szomjúságot napokig tűrő vilámgyors lovaikon átszúguldozták a homoksvatagokat s rajta ütöttek a kevésbé harcziás szomszédokon és ép oly gyorsan iramlottak vissza az ejtett zsákmánnyal. Vámbéry »Keleti Utazás«-ában igen sokat tud beszélni arról, mennyi félelmet és veszélyt állottak ki a turkománok miatt karaván-útasásaik közben.

Bokhara határszélein nekünk is feltűnt, hogy a falvak házai magas falakkal, bástyaszerű erődítményekkel vannak körülvéve. A turkomán beütések ellen valódi óvintézkedés céljából építkeztek így. A orosz katonaság és csendőrség lassanként elnyomja ezt a rabló romantikát s földmívelésre kényszeríti az eddig nomád és zsákmány után élő törzseket.

A vasút mentében már mind több és több termékeny oázist láttunk, melyen vígan arattak a turkománok s az összekötött kéréket lovak és tevéik hátra kötözve szállították be és tapostatták ki, mint nálunk az Alföldön még nem oly régen szokásban volt. Az asszonyok és lányok derékon átkötözött bő piros vagy lilaszínű ingükben, a férfiak lombos fűrtű nagy báránybőr süvegeikben (a mit ők »*kalpak*«-nak neveznek), bő magyaros gatyában és szellős kaftánaikban festőj képet mutattak. Egészséges, napbarnította piros pozsgás, szép erőteljes faj. A hol víz is csörgedezett, gyümölcsfák díszlettek, a sötét piros meggyet és sápadt, apró, de mézédés baraczkot vígan és jó drágán árúgatták. *Bizmin* állomáson 25 kopekért (mintegy 33 kr.) vettem vagy 30 szem meggyet. A tevetej is rendes árúczikk az állomásokon, 10—12 kopekért egy litert kaptunk üvegestől, a mely a tikkasztó hőségben a szomjúság csillapítására kellemes hűsítőül szolgált; de még inkább az orosz bódékban és éttermekben árult s jég-szekrényekben hűtött különféle limonádék, ananász és citromból készült szódás italok, melyekből egy-egy nap hihetetlen mennyiséget elfogyasztottunk. Ha nagyobb állomás volt, Vosinsky barátom vígan kiálltatta, hogy *limonistácció!* s »mint a szép híves patakra a szarvas kívánczozik«, mi is úgy rohantunk a limoni flaszák után, melyekből nagy sistergéssel és habzással tört elő a hűsítő és gyomorrontó édes ital.

Grófi vezérünk nem egyszer óva intett ez ártatlan iszákosságtól, féltve az expedíció egészségét. Bálint Gábor és müncheni piktorunk tényleg többre becsülte a tevetet. Wuttke Münchenből a vasúti állomásról emlékül és talizmánul magával hozott nagy sörös pohárból kéjesen szüröcsölte a habos fehér tejet, hogy legyen mit kiizzadnia a kupék gőzfürdőjében.

Víz is volt az állomásokon, nagy zöld hordókban, csapra verve: Asztrakánból hajón és vonattal szállított, tisztított Volgavíz, melyet lánczra kötött bádogedényből élveztek az ingyen itatra szomjúhozók.

Délután piktorunk is vízgyűjtésre adta magát. A kupékban levő vizes kannával a mosdó szobába lopogatott be az állomásokról Volgavizet. Nem tudtuk mire vélni, hogy mit forral agyában. Míg nem a szükséges mennyiség készen lévén, kibontja gummi fürdőkádját, megtölti vízzel, beléül s mint a bivaly a forró napon, úgy hűtözik egy fél délután. Hiába ijesztgettük, hogy megfő benne, ő váltig állította, hogy ő most hűti magát, s fürödve dolgozta ki a nap fölkelését ábrázoló vázlatát.

Szegény Wuttke (vagy mint grófunk nevezte a kedélyes piktor, »der Krabe Karl«) bejárta bár (20 év óta mindig vándorolván) a félvilágot, rögtönzött fürdőjében is ökölnyi cseppeket izzadva, keservesen vallotta meg, hogy ilyen hőséget nem szenvedett még a Libiai sivatagon sem.

Volt egy hévmérője, azt kiakasztotta a rohanó vonat kupéja ablakán, vagy a midőn valamely városban megállva, körülkocsiztunk, a nyakába tette s úgy mérte a hőséget, jelezvén, mikor van 45—50—55° (Celsius) s hányat mutat az ő piktori napernyője alatt, a mely nagy térfogatával egy bokharai kofának is elég szolgálatot tehetett volna.

Az első jelentékenyebb állomás *Kizil-Arvat*. Ott kezdődik az *Achal-tekke* oázis (217 verszt hosszú és 6—15 v. széles), a melyről a turkomán példabeszéd azt tartja, hogy »Ádám a mikor a paradicsomból kiűzetett, nem talált szebb helyet az egész világon, mint Akhal-Tekket s ott telepedett le.« No szegény Ádám, bizony beléválasztott. Nem tudom, mi szépet talált a szákes sik pusztán, a melyen mi száraz avarnál egyebet alig láttunk. Az új orosz telep virágnak látszik, van vize, tava, szép új házai s egy kevés fája is. A vizet a persa határon fekvő 2000 m. magas Köpet-Dag hegyről vezetik ide, ez termékenyíti meg az oázist.

Jun. 12-én d. e. 11 órakor érkeztünk a történeti nevezetességű *Gök-Tepe* város közelébe, a róla nevezett állomásra, a mely szintén jó távol esik a várostól. Csak messzire, a persa határhegyek felé nézve, látszottak az agyagfalu városnak kicsipkézett bástyafalai, a tekkéknek egykor legnevezetesebb erőssége, a melynek ostrománál 1881. jan. 12—24. Skobelew és Alichanow döntő csatát vívtak a bensülöttek ellen.

Véres ütközet volt. A tekkék hősies ellenállást fejtettek ki, de a személyes vitézség ágyukkal szemben hiába való volt.

A városnak az ostrom előtt 35,000 főnyi őrsége volt, de csak egyetlen ágyuja, négyfontos homokkő golyókkal. Az ostromlók ellenben csak 5000-en voltak, de 70 ágyuval. Jan. 12—24-én az oroszok egy aknával a vár fala alá jutottak s d. e. 11 órakor a fal egy részét levegőbe röpítették.

Erre Skobelew rohamot parancsolt s az oroszok egetverő hurráh kiáltással rohantak a résre. A védők kétségbeesetten védekeztek mindaddig, míg az oroszok az ágyukkal a résbe hatolva, pusztító sortüzet adtak a tekkék sűrű tömegére. Több mint fele áldozatul esett

a vérfürdőnek. A menekülőkből is lelőttek az üldöző kozákok mintegy 8000-et.

A tekkék »Közép-Ázsia hiénái« (a hogy a rablásaik miatt rettegett puszták fiait nevezték) le voltak verve, s a kik azelőtt büszkén hirdették, hogy »nekik nincs urok, mindnyájuk egy kis király«, most már az oroszok rabszolgáivá lettek s rettegett rabló kalandjakkal fel kellett hogy hagyjanak.

Gyászos emlékü várunk most romban hever, körülötte terül el a régi város; az új egy verszttel feljebb, egészségesebb helyen. A vasut közelében sásból font sátrakat, körülöttök homokból és sárból gyurt kerítést, a legelőkön nagy teve-, fekete tehénescordákat, méneseket látunk; egy sötét fásberek is mutatja, hogy itt termékeny vízdús oázis diszlik. A nép festői viselkedésben mutatkozik: az asszonyok bő szabásu, vállukról egyenesen leomló szellős ruhában (szines ingben járnak, a mi emlékeztet a nálunk mostanában divatos empire-ruhákra), a férfiak magyaros szabásu gatyában felette bő kaftánban, fejükön nagy báránybőr sapkákkal, melynek lelógó göndör fürtői a nyakukra omolva megvédik őket a napszurástól.

Déli 12 órakor érkeztünk meg a nagy állomásra *Ashabad* városába, mely a turkománok nyelvén »szerelem városa«, a persák nyelvén »gyász városa« nevet visel.

Egy óráig állván a vonat, időnk volt körülkocsizni a várost, a mely virágnak orosz telep, kormányzóság s mindenféle hivatalok székhelye, bár a kit ide küldenek hivatalba, az többnyire kegyvesztésként, vagy büntetésből történik.

A város egy hegyi patak által öntözött vízdús oázison épülvén, könnyű volt az oroszoknak nagy kerteket, parkokat csinálni, a házak ezeknek árnyékában terebélyes fákkal körülvéve, villaszerűen épülvél, úgy, hogy a széles utcákra alig látszanak. Csakis így lehet a nagy hőségtől védekezni. Csupán a város magva, a bazár, karavánszerály és környéke nyílt, városias jellegű. A bazárban egy frissen nyüzött tigrisbőrt árultak 40 rubelért, 1—2 nappal azelőtt ejtették el a környéken, a hol már gyakran előfordul e fejedelmi vad. (Tifliszben 80—100, Moszkvában, Pétervárt már 300—400 rubel egy tigrisbőr.)

A város egyik főterén nagy orosz templom emelkedik, öt aranyozott kupolával. Jelenleg egy artézi kútat fúrnak, 300 ölnyre remélnék vizet találni, mert a hegyi pataknak, bár jó íható vize van, de a nyári hónapokban kevés a gyorsan fejlődő nagy telep számára.

Visszajövet a nagy állomáson egy túróczi eredetű honfitársunkkal ismerkedtünk meg (Szkokán nevű), a ki kivándorolván, oda került, de erősen vágyik és készül vissza Magyarországra, onnan az egészségtelen sivatag közepéből, a hol 2 gyermekét veszítette el difteritiszben.

Egy órakor folytatván útunkat, egy szép *déliláiban* gyönyörködtünk, a mely tavakat és szép erdőket varázsolt a kietlen pusztaságra, valószínűleg az iráni fensíkről.

Az út ismét sivatagokon s itt-ott termékeny oázison vezet át. A perzsa hegyek hátrább láthatók, s előtte egy alacsonyabb homokdombsor, erősen barázdált mélyedésekkel és szakadékokkal.

A rekkenő hőségben pillanatnyi enyhületet nyújt a felkerekedett szél, a mely mindegyre erősbödvén, felkavarja a finom homokszemeket, megtölti az egész légtér, elsütétíti a napot, behatol a zárt ablakon át is a kupéba; belélegzése mellszűrást, a gyengébb idegzetűeknél tengeri betegséget okoz. Ilyen megpróbáltatások között még az olvasás is terhére van az embernek s csak az újdonság látásának ingere tudja elénkészen tartani az elesigázott testet.

Fél hatkor *Kaachka* állomást értük, egy termékeny kies oázison, melyen ragyogó szőrű, fekete színű tehén csordák és teve nyájak legeltek. A turkománok lóháton száguldoztak a vasútvonal mellett, az előbbke-lők lova egészen le van takarva ragyogó tarka színű szőnyegtakaróval a nyereg alatt, gazdája kardosan, dőlczegen ül a lován s versenyt fut a vonattal; egy másik primitív kézi ekéjét viszi a ló hátán s mellette egy köteg fűvet takarmányul.

A városka mellett piszkos vizű patak esörgedez, a melyből kanálisok öntözik a rizsföldeket. Fűrge és sugár termetű asszonynépség csoportja látszik valami kút mellett, a hová hátukra kötött hosszú nyaku öblös, agyagkorsókkal járnak vizet meríteni. Arcukat nem fedik el fátyollal, mint a perzsa vagy bokharai nők, legfőlebb ruhájuk szegélyével, sőt vígan és bátran tekintenek az idegen útasok felé s még a tréfás köszöntést is viszonzozzák, a mivel próbára tettük szeméremességüket.

Az oáz után megint egyhangú kopár, szikes síkság, majd ismét homoksvatag következik, úgy, hogy szinte megnyugvást hoz az éjjeli sötétség beállta a komor egyhangúságba.

Az étkező kocsiiban egyetlen hosszú asztal mellett ismét összegyűlt és megélénkült a társasága gőzölgő *csáj* (thea) mellett, a mely az oroszán reggelinél, vascsoránál el nem maradhat s napközben is legkedvesebb eledelül szolgál, úgy, hogy van olyan orosz, a ki 20—40 pohár csajt (t. i. theát) megiszik napjában, rum s némelyik cukor nélkül. Mi is rum nélkül, czitrommal vagy tejjel (moloko) ittuk. Katonatiszt útítársaink elbeszéltek, hogy milyen nagy erőfeszítéssel építették katonai munkaerővel ezt a vasutat. Előbb a futó homokot kellett megkötni, néhol a vasúttöltés oldala is meg van erősítve, mintegy megkötozve — sárból font kötelekkel. Fentartása is nagy munkaerőbe és költségbe kerül, mert állandóan söpörtetni kell, hogy a homok ne temesse. Itt-ott saxaullal, vagy még egy más, fűzfabokorszerű lengő, sárga virágú növényvel van beültetve a vasút környéke, a mely között vad fácskák tanynáznak. Egyéb élet és állat alig is tengődhet itt e svatagban.

Az európai útasnak leginkább feltűnik, hogy örházak a vasútnál sehol sincsenek. E helyett 12—12 versztnyire kaszárnyák vannak, a hol az örök és munkások laknak. Minden kaszárnya felett nyitott óratorony van, melyről a távolság fele áttekinthető. Azon kívül naponta egyszer két-két ór bejárja az őrizete alatt álló hat-hat versztnyi vonalat és pedig felváltva, egyik gyalog, másik lóháton megy s szerepet cserélve jön vissza.

Összesen 59 állomás van a transzkaspi vonalon, köztük 15 főállomás, melyeken étterem, szállóhely, tá-

virda-állomás, víz és petroleumtartó és gépház van, égett vagy szárított téglából készült építmények.

Az éttermekben ízletes ételek, a kedvelt orosz zöldséges *csasi* és káposztás, *borsos* leves, jókora adag főtt hússal, különféle sülték, az elmaradhatatlan »csáj« (thea), jó borok, sör és sok, sok »vodka«, mérsékelt árákon.

Asshabádtól 42 versztnyire tart még az oázis, azután újra egy 45 versztnyi homoksvatag kezdődik a mely után elérjük a *Tedsen-oázist*, a mely hírhedt lázfészek és mérges csipésű apró legyeket tenyész, a melyek marása sajgó daganatokat okoz és hónapokig égeti a testet.

Őva intenek az utitársak és kalauzok, hogy az ablakokat gondosan betegyűk, mert könnyen megkaphatjuk a malariát és keservesen megenlegetjük, a tekke musliczák csápjait.

Képzeltető, milyen kellemes volt így második éjszakánk a rekkenő hőség fulladt levegőjében zárt ablakok mellett.

Éjfélkor érkezünk a nagyhirű *Merw* városa mellé a hasonnevű oázon. Ez az oáz mintegy 64 kl. hosszú s ugyanannyi széles területen mintegy 4000 □ km területű. Lakói száma közel félmillió. Termékenységét a Murghab folyónak köszöni, mely Afganisztánban ered és a Chorarareszmi homoksvatagba vész. Innen vezet az út a közeli Afganisztán felé. A város, min kereskedelmi gőczpont, igen nevezetes. Már a mesés ó-korban kiváló történeti szerepet játszott az irániak, a párthusok történetében. Nagy Sándort is szerepelteti itt a hagyomány, ha nem is a történelem. Krisztus után nesztorianus keresztyéneké volt, kiknek metropolitájuk is volt itt. (420.)

Az izlam hódító fellépése után Merw is az arab kalifák hatalma alá jutott s ott épült Chorasszán fővárosa, a híres *Sadsihán*, a világ királynője.

Az arab uralom alatt érte el Merw virágzása tetőfokát, több mint 700,000 (?) lakója lett legyen s a város a keleti művészet és tudomány egyik elsőrangú gőczpontja volt.

Kr. u. 933-ban Bokhara ragadta magához Közép-Ázsia uralmát és Mervet is meghódította. Majd Dsingisz-khán mongol hordái változtatták vérfürdővé és tették a földdel egyenlővé, 22 napi ostrom után mindent elpusztítván, a mit századok alatt alkottak. A monda szerint a khán emberei 13 nap és éjjel számították a legyilkoltakat s minden nap 100,000-et számítván, 1,300,000 fulladt e vérfürdőbe a merwi oázon. Az elmenekülteket is visszaesalták csellel s még háromszor hét nap folyt a gyilkolás.

Évszázadokon folyt aztán a küzdelem Merw bírása felett mongolok, őzbégek, persák, khianik és bokharaiak között, mignem 1794-ben az őzbégek elfoglalták és lerombolták a régi Merwet.

Századunk elejétől Bokhara és China uralma alatt állott, mignem 1846-ban a tekke-turkománok a chinai őrseget felkoncizolták és új erősséget emeltek a régi Merw mellett Kaucsud-Chan-Korla-t.

Miután az oroszok Gök-Tepét elfoglalták és a turkománokat lejgázták, Merw is jónak látta meghódolni 1884-ben. A szépszerivel meghódítás dicsősége egy dagesztáni hán-avar eredetű atyánkfíát, *Alichánov*

orosz ezredeset illeti, a ki méltán büszke erre az oroszok ázsiai előhaladásában oly nagy fontosságú hódításra. Alichánow egy munkát is irt Mervről s most újabban a dagesztáni hunok és avarok története kutatásán fáradozik. Sokat beszélt e felől velünk, midőn *Tifliszben* együtt voltunk. Az ő, illetőleg testvéröccse vendégei voltunk később Dagesztánban *Hunzákon*, midőn az ottani hun-avar törzseket meglátogattuk.

Jun. 13-án a napfölkelte, a minek itt sajátságos bája van, már ébren talált. Hat óraker elbucszunk a sík pusztaságtól és ismét homok-halmok és dombok szakadatlan tömkelegébe jutottunk s ezek közt haladtunk fél tizenegy óráig. Sárga homokos köd gomolygott a láthatáron, a szél kergette zavarta a finom homokszemeket s mi homoktól elvakult szemmel, izzadva és fulladozva jutottunk be Bokhara határába.

Hogy hol van a határ az új orosz birtok és az emir országa között, maguk a tulajdonosok sem igen tudják. Az emir maga mondotta egy orosz tisztnek, hogy vita lévén a határ felett, ő szívesen átengedett ebből a homoksivatagból a cárnak, a mennyit kívánt, neki nem kell, csináljon vele a mit tud.

Az igazi bokharai terület egy termékeny oázzal kezdődik, a hol eperfák, nyárfák, gazdag termőföldek látásán pihen meg a szem. A falvak lapos tetejű házai vályogból építve, homokos agyagból gyurt magas falakkal körítve, mindenik egy-egy kis várerődnek látszik, némelyiken még lőréses s bástyák sem hiányzanak.

Dél tájban érjük el Bokhara első városát az Amu-Darja nyugati partján fekvő *Tsardsujt*, a határállomást az orosz transzkaspi terület és az emir. országa közt.

Az állomáson nagy a sürgés-forgás, a benszülttek nagy számmal jöttek ki a vonathoz, mert a csardcsuji bég fényes kíséretével tisztelegni jött ki a velünk érkező zsandártábornok és kísérete elé, a kit a csár a bokharai orosz csendőrség megvizsgálására küldött ki. A bég (a kerület kormányzója) fekete szakálu, szép férfias alak, olyan czifrán van öltözve, mint egy bálanya. Zöld selyem chalat (köpeny) volt rajta, sárga sávokkal és piros rózsákkal s gazdag aranyhimzéssel. Kisérete napbarnította, fekete szakálu, erőteljes sötét alakok a szivárvány minden színében pompáznak körülötte. Nemcsak az úri nép ilyen tarka-barka; a köznép is a legrikítóbb színekből összeállított ruhában jár. De annyi ízlést tanúsítanak a színek összeállításában, hogy korántsem visszataszító. Általában kellemesen lep meg az a festői színpompa, melyet az állomáson nyüzsgő bokharai nép mutat.

Felső bő köpenyük (chalat-nak nevezik) piros, sárga, kék, zöld színvegyületből áll, tenyérnyi rózsákkal, gránát almákkal; alatta egy testhez álló attilaféle, más színből, a mely derékon selyem övvel van átkötve, fején sokszorosan összehajtogatott fehér, zöld, piros, kék vagy sárga turbán, lábukon hegyes orrú könnyű papucs. Mondhatom festői alakok.

Az állomás udvarán itt láttuk először a Bokharában általános óriás nagy két kerekű (2—3 m.) fedeles taligákat (árba), melynek a kereke a vastag fatengelyvel együtt fordul. felette színes ponyvasátor, két rúdja közt egy ló felnyergelve s a sátor ponyva alatt egy — naplopó.

Itt láttunk először bokharai pénzt is, a kis sárgaréz dengirket, melyen az emir monogramja látható. Négyet adtak egy kopekéért.

Vettünk rajta *szölyt* (jun. 13-án nem utolsó csemege) nagyszemű u. n. kecskecsesű kékszemű hatalmas fürtöket. A vonat elindulása után nagy meglepetés, rendkívüli látvány vár reánk. Az *Amu-Darja* (a régi híres Oxus) folyó okozza. Nem is folyó ez, hanem valóságos *sárga tenger*, a mely négy kilométer széles területen lomhán elterülve, hat ágra szakadva, szigeteket alkotva hőmpölygeti iszapos habjait. Fölötte egy szerfölött rozoga hídon fél óráig megy a vonat óvatos lassúsággal. A legszelebb (mint 10 Duna) keleti ág partján, kikötve hajók állanak, melyek levinnének az *Aral-tóig*.

A hid 3000 faczölöpre van építve, a melyek recesegve, ropogva ingadoznak a vonat terhe alatt. Jó, hogy az életünk biztosítva van! vigasztaltuk egymást; itt igazán szüksége van rá. A híd úgy van építve, hogy a nagy hajók részére szétnyitható, de ez egy fél napba kerül s inkább átszállással közlekedik a Pamir plató és az Aral-tó felől utazó közönség. Tűzveszély esetére zöld hordókban viz áll a hidon szakaszonként kézügyben (szinte komikus a nagy tenger-folyó felett!) s apró bódék előtt örök állanak jelző zászlókkal. Mindenki kidugja fejét ajtón, ablakon s úgy várja az egyszer bekövetkező katasztrófát.

A hid építése 250,000 rubelbe került, most terveznek állandó vashidat. Szegény lábát tört mérnök utitársunk, helyszini tanulmányok céljából ide igyekezett. Ő lett közülünk ez istenkisértő hidnak egyetlen áldozata, pedig tán soha se látta.

Az Amu-Darján szerencsésen átkelve, az árteres, fűzes és nádas terület után buján termő gazdag földön, magas buzavetések, eperfák és gyapot-ültetvények között érjük el *Farak* állomást a honnan 337 verszt! még Szamarkand s 100 verszt már Uzun-ada.

A folyó völgyén túl mihamar ismét homokhegyek, mintegy 25—30. km. széles területen s azután a bokharai termékeny síkság aranykalászos róna, eperfák nyárfák, vályog-házak magas sárfalakkal, bástyákkal a turmenek ellen.

Valahára föllélegzünk. A 40—50 fok meleg ugyan még meg van, de már tiszta levegő, nem homokos. Visszagondolunk a rettenetes utra: 28 óra a tengeren, 48 a homoksivatagokon, ivóvíz semmi (a mi van, kész betegség), limonádé, tevetej az állomásokon s étkező kocsiban az egyedül hűsítő ital, a miből hihetetlen mennyiséget elpusztítottunk.

Végre megállhattunk. Elértük Bokhara városát este 6 óraker. Egyelőre még csak az orosz Bokharát, hol az állomásnál az orosz diplomáciai ügynökség titkára, *Müller Alexander Jakovlevics*, kurlandi eredetű, a pétervári keleti akadémiát végzett, finom műveltségű, európai és keleti nyelvekben jártas, kellemes modoru fiatal ember várt és az orosz ügynökségi (nagykövet-ségi) palotába szállásolt el a legnagyobb előzékenységgel. Egészen újra születünk s új erővel mentünk másnap a legérdekesebb keleti városok egyike, *Ó-Bokhara* megtekintésére, a hol az ezer egy éj tündér meséit láttuk megtestesülve.

Sedes Giergiensis.

Irtta: dr. Urmánczy Nándor

Első közlemény.

Mesterházy József miniszteri tanácsos a főváros egyik olyan utcájában lakik, a melynek külsejéről már sejteni lehet, hogy lakói nagyrészt az előkelő osztályhoz tartoznak. Ugy is van csinálva a legtöbb kapu, hogy csak belülről lehet kinyitni, ami annak a jele, hogy a nappal is csukott kapun belül portás figyel a csengettyű hangra. Nincs egyetlen üzlet az egész utcában és a lakók is inkább kocsin és kaszinókba járnak.

Egyébiránt a Mesterházy Józsefék házában is lehetne csak belül zárható kapu, tarthatnának akár portást is házmester helyett. De még lovakat sem hoztattak fel a fővárosba, pedig a dunántúli szépen jövedelmező birtokon kisebbszerű ménes is van.

Ugy látszik Mesterházy Józsefnek mindez nem jutott eszébe. Nem is törődött ő semmivel, jóformán magával sem. Nem bánta ő, hogy a ménesbe nonius, gidrán, lipiczai, nori vagy arabs mént bérelnek-e az államtól, hogy mi a búza ára, meg hogy az árpa után mit kell vetni a földbe. Mindez az öreg, hűséges tiszt gondja volt, a ki felett az ellenőrzést Mesterházy József né gyakorolta. Persze ez az ellenőrzés jóformán a pénzek átvételéből állott csak. És a míg Mesterházy Józsefné Ágnes leányával az év kétharmad részét hol itt, hol ott töltötte el — az itt ott alatt természetesen külföldet értve — addig József ur hűségesen eljárta a bureauban. Nem is tudna tán egyebet csinálni. Kora fiatalságától aktákat készített, majd fogalmazott, revideált és irt alá Különben az önérzete is ezt parancsoltatta vele. Egy kisebbszerű nézeteltérés alkalmával ugyanis a hí feleség értette és érezte férjével, hogy a dunántúli birtok tulajdonképen az ő hozománya.

Ettől a perctől fogva lett közömbös József ur minden birtok, ló, búzaár, sőt még hitestársa irányában is. Ezért élhetett a méltóságos asszony szabadon, ezért járhatott tetszése szerint angliusok, taliánok vagy burkusok között.

Hanem Agnes mégis csak magyar legénybe boldult. — Mert hiába, a merchant olvasó vagy filozófó kékszemű német leventéknél, a tulontul kiélt, divatos francia szalonavalléroknaál, a hadaró, szenvedélyes, széphangu olasz ifjakknaál mégis csak többet ér a csendesebb fajtájú, egyeneslelkű, művelt és okos nők keze alatt szépen hajlítható, ha kell simítható magyar legény.

Egy ilyen, gazdálkodó fiuval akadt össze Ágnes, a ki nem volt más, mint Székely Bandi barátom.

Jegyváltás után felkerestem Ágnes, hogy gratuláljak neki. Ott találtam Bandit is. Hárman voltak a mamával együtt. Éppen azon tanakodtak, hogy merre, mely országba induljanak esküvő után. Norvégiába-e, Spanyolországba-e, vagy hová?

Tudja mit Ágnes nagysám, utazzák be Erdélyt. Külföldön ugy is járt már eleget, látott sok szép, de csunyasabb országgrészt is, mint a milyen a mi Erdélyünk. Biztosíthatom, hogy nem fogja megbánni.

A kedves mama hangosan elnevette magát.

— Ugyan miféle idea ez! Talán csak nem mennek a medvék, meg a magyarokat felfalni készülö oláhok közé. Hol találják ott meg a kényelmet? Azután napokig rázassák magukat rossz úton egy csomó fenyő fáért! Ugy látszik, maga egyebet sem tud. Mindig csak imádott Erdélyével hozakodik elő.

Miután Ágnes anyja nézetét osztotta és Bandi is kinevette indítványomat, pedig a nagyapja a Székelyföldről szakadt ki Biharba, — hát nem folytattam tovább. Ha nem tetszik, mehetnek tőlem akár Szumatra szigetére.

A mikor elbucsuztam tőlük s lakásom felé balagtam, félig mégis igazat adtam nekik. Elkényeztetett nagyon a külföld. Pénzünkért elsősorban kényelmet, jó ételt óhajtunk, vagy legalább is fényes terítéket. Azt pedig bizony a legtöbb helyen nem találjuk meg itt.

A Kelemen havas nyakán, kétezer méter magaságban van egy szép kis tó, nevetséges valami annak a partjára négyemeletes hotelt álmodni. Pedig a schweiczi ezelőtt harmincz esztendővel már osztrigát árult volna ott jó pénzért.

Ha Borszék Csehországban lenne, muszka nagyhercegek, más földrészek lakói keresnék fel kincses forrásait s fejedelmek asztalán fogyasztanák vizét.

Vajjon melyikünk unokája fog esküvője után a villákkal szegélyezett Gyilkostó fenséges képében gyögyörködni? és visszavonulni a kényelmes szobába, hogy ne zavarja a sok sétáló, csolnakázó nép boldogságukat, ne láthassa, ne hallhassa az elcsattanó csókokat? . . . Ki tudná megmondani!

Talán, ha száz év múlva megint lesz egy Ágnes, egy Bandi, egy mama és egy másik én, nem lesz olyan nevetséges utódom indítványa, ha a fölött fognak tanácskozni, hogy merre vegye útját az új pár.

Hanem ne kalandozzunk most.

A mezei munkák megkezdődtek és én hazamentem a fővárosból. Hazulról tudattam Ágneséket is esküvőjük napján, hogy tartós boldogságot kértem az ég Urától számukra.

Azután elfeledtem az egészet. Folytattam a parasztéletet, mely aránylag a legszebb mesterség e földön. Kimenni a mezőre, átnézni a kaszások hosszu sorát, majd ha megszikkadt a rend, a gereblyével fölfegyverkezett asszony-leány népség forgolódását. Leheverni egy kész boglya tövébe, hallgatni a nótázást, terécelést, vagy visszaálmodni zajos, vig társaságokat, a sima parkettet, szőnyeges termeket, egy-egy mélyebben a lélek be vésődő arcot, egy-egy szép óra emlékét, egy-egy meghiusult remény fejfáját.

Azután gyönyörködni a fejlődő vetésben, az anyjuknak folytonosan alkalmatlankodó, telhetetlen borjukban, a még gyenge, hosszu, vékonylábu csikók játékában . . .

Egyik estefelé ujból a mezőről mentem haza. A Jóska gyerek már a lépcsőn jelentette: istálom, vendégek vannak.

— Kik érkeztek?

— Nem tudom, nem ismerem istálom.

Azon gondolkoztam, hogy vajjon kik lehetnek, mert a Jóska gyerek minden környékbeli látogatót ismer, a mikor Bandi barátomat látom elém jönni.

— Hát téged ugyan bizony mi hozott ide? Azt hittem, hogy valahol a lappok között élvezed az aranynapokat.

Erre már Ágnes is előkerült . . . Határozottan szép asszonyka volt.

— Oh, az aranynapokon már tul vagyunk. Már öreg házasok vagyunk, hiszen hetedik hete, hogy összeadt a pap.

Abban az időben tudvalevőleg még csak a paptól kellett áldást kérni.

Ágnesék azután elbeszélték, hogy Olaszországban, Dél-Franciaországban jártak, de nem bírták tovább a hőséget. Valahol Toulon körül jutottam eszökbe Erdélylyel együtt és egyik szeszélyes órájukban elhatározták, hogy ide jönnek.

— Már bejártuk Hunyadot — folytatta Ágnes. Voltunk Kolozsvárt is. Szép város. Kár, hogy ilyenkor üres. Még az utcákat sem söprik nagyon. — Hanem igazán mondom, nem bántam meg, hogy erre jöttünk. Ez a maga vidéke, a Marosmente kiváltképen tetszik nekem. Különösen Ratosnya, Ilva fekszik szépen. De már a vendéglők, ellátás borzasztó primitív.

Utolsó megállóhelyünkön a szoba tetejét elértem még én is a kezemmel. Aztán sárga pakfon, vagy miből készült kanállal ettük a feleresztett levest. Hát még a fiakkeres csengettyűje. Igazán idegessé tettek. Elképzelheti. Reggeli nyolctól délután öt óráig folyton halani a csilingelést.

Szász-Régenben meg sem álltunk. Azt hiszem nincs is ott sok nézni való. Vajjon mikor építik tovább a vasutat Régentől, mert addig másodsor mégsem jönnék errefelé. Hanem most benne vagyunk a strapába, hát nem bánom a fáradságot. Sőt mivel újság, egy kicsit tetszik is. Csak ez a lusta Bandi ne morogna annyit. Semmivel sincs megelégedve, semmi sem tetszik neki.

Ágnesnek jó mondója van. Sok mindent beszélt még azalatt a két nap alatt, míg nálunk voltak. Megállapítottuk az uti-programmot is.

Ágnes mindenről felvilágosítást kért.

Formális előadást kellett tartanom neki.

Elővettem a mappát. Főle hajoltunk, úgy, hogy a szőke fürtök gyakran érinték homlokom s akasztották meg magyarázatom.

Bandi ezalatt végignyult a heverőn s füstölt, mint a kolozsvári közúti vasut.

— Nézze csak Ágnes nagysám. Itt vagyunk most Topliczán. Toplicza még Maros-Tordamegyéhez tart. Ezentul minden Csikorszáé. De Csikmegyének tulajdonképpen csak a déli felét hívják Csiknak; az északi fél a Gyergyó nevet viseli. Már a községek is elárulják ezt. Gyergyó előnevet visel a megye északi felében minden falu: Gyergyó-Salamás, Gyergyó-Ditró, Gyergyó-Szárhegy stb.; míg a megye másik felében mind Csik a predikátum. Van egy rakás szent közöttük: Csik-Szent-Simon, Csik-Szent-Domokos, Csik-Szent-Király, Csik-Szent-Tamás stb.

Csik úgy van Gyergyóval, mint két czivakodó testvér. Csik az idősebb testvér. Nála van a nagyobb rész erőből s talán az irigységből is. De hát ez belső, házi dolguk. Minek vigyük ki a piacra.

A mi az úti-programmot illeti, azt tanácsolnám, hogy járják be egyelőre Gyergyót. Először a gyergyói fensíkot, azután a hegyeket. Elmennek a gyilkostóhoz, onnan Tölgyesre és Borszéken kipihenik az ut fáradalmait. Egy hét múlva Anna-bál lesz. Akkorra én is bemegyek és ha velem táncolja, már most elkérem az első négyest.

Hogy azután Borszétről merre mennek, Csikba-e megnézni a szép Tusnádot, a többi fürdőket, onnan Előpatakra. Brassóba, Szinajába, vagy pedig másfelé, azt már határozzák el ott.

Ágnes a négyesről nem nyilatkozott, hanem újból kérdezett:

— Mondja csak, van valami érdemes néznivaló Gyergyóban.

— Azt majd meglátja, ha ott lesznek. Igaz, hogy amit az emberek alkottak, tulságos értékkel a turistára nem bír. Furcsa is volna, ha mindenütt monumentális épületeket, gyűjteményeket keresnénk. De ott is talál várromokat, melyek megmaradtak, hogy a multa és mulandóságunkra figyelmeztessenek, ha nem is koloszszális, de elég régi templomokat. Aztán megismerkedik egy ősi, érdekes népfajjal és lát rengetegeket, hol hajdan rablóbandák osztozkodtak testvériesen a zsákmányon, gyönyörű hegyeket, melyek kárpótolni fogják fáradságáért.

A természet egész muzeumot rendezett be ott, egy óriási képtár, kincstár az egész, de a kincsek éppen úgy, miként a muzeumokban, nem jövedelmeznek. Még nézője is elvéve akad.

Ez a sok feketeség a mappán, mely Gyergyónak kilencztized részét elfoglalja, csupa hegy, csupa fenyves. Mennyi szépet, mennyi kincset rejtnek azok. Szűk völgy nyílásokat, melyekben a menydörgés megremegteti a bátor legényt is, szeplőtlen patakok százeit, szédítő sziklafalakat, öreg és gyermek fenyők végtelen táborát, elpusztult erdőrészeket, szertesét megszenesedett fatörzsekkel, melyek között buja málna bokrok hirdetik az életet. És a föld alatt mennyi kincs. Megmérhetlen kőszén rétegek, hófehér és más fajta márvány hegyek. Mennyi forrás, melynek egészséget adó vize haszontalanul elfogy!

A hegyekről a gyergyói fensíkra akartam éppen Ágnes figyelmét felhívni. De félbeszakított Bandi hangos lélekzetvétele.

Az asszonyka elnevette magát.

— Látott még ilyen tunya embert. Nézze csak, elaludt a restség.

Azzal felköltötte Bandit.

Másról kezdtünk beszélni. Az nap elő sem hoztuk többé Gyergyót.

* * *

Más nap azzal rukkolt ki Ágnes, hogy tartsak velök. Szép asszonnyal, lánnyal együtt lehetni ugyan mindig kellemes, de ilyen körülmények között az ember inkább lemond az élvezetről.

Természetesen szabadkoztam. Hivatkoztam a munkaidőre; kerülő uton azt is előhoztam, hogy nem a legélvezetesebb dolog lógósnak lenni. Nekik is jobb lesz, nekem is, ha ketten maradnak.

De Ágnes nem akart tágitni. Bandi is nógatott. — Jól van hát, úgy elmegyek, ha Katalint is magunkkal visszük.

— Ki az a Katalin? — kérdezte miadjárt kíváncsian Ágnes.

— Nem ismeri? Pedig megénekeltem volt őt is egyszer az *Erdély*-ben. Remélem maguknak is jár az a folyóirat. Nem? No akkor legelőször is aláírják a gyűjtő ívet s csak azután beszélünk.

Bandiék megígérték, hogy belépnek az E. K. E.-be.

Másodszor már Bandi kérdezte, hogy ki az a Katalin.

— Katalin egy szép, kedves fővárosi fiatal özvegy volt. A tavaly együtt jártunk a Gyilkos-tónál, és annyira megszerette ezt a vidéket, hogy leköltözött Gyergyóba. Most ott lakik Gyergyó-Alfaluban. Örömmel velünk jön, ha hívom.

Leolvastam arcukról, hogy nem nagyon tetszik indítványom. Ágnes ki is találta azonnal.

— Jó, jó, de nem valami kompromittáló asszony az a Katalinja?

Persze a lehető leghatározottabb hanggal védtem az ártatlan Katalint.

Igy azután megnyugodtak.

1893. július 20-án, szent Margit napján indultunk el. Hogy Ágnesekkel lehessenek, a kis tülésre telepedtem; a másik kocsira így csak a szükséges podgyász jutott.

Éppen egy mértföld falunktól a határ. Kiszáradt patak fölött kis hid választja el Maros-Tordát Csiktól. Azon túl csakhamar beérjük az első gyergyói falut Gy.-Salamást.

Salamáson Ágnes azt a megjegyzést tette, hogy csak elvéve lát székely embert, a többség itt is úgy látszik oláh.

Felvilágosítottam, hogy a székelység zöme a gyergyói síkságon lakik. Salamás még hegyi község. A hegyek között pedig tulnyomólag oláhok laknak.

Salamáson túl el kezd kanyarodni az ut. Gyenge emelkedéssel hol jobbra, hol meg balra hajlik. A sok kigyózásnak azután a vége az, hogy felérünk a Hodos tetőre, a honnan be lehet látni az egész 25 kilométer hosszú gyergyói síkságot.

Ez a síkság már azért is ritkítja páriját, hogy jó magasan fekszik a tenger színe fölött. Olyan magasan, mint Eifel torony teteje, ha a kolozsvári fellegváron épült volna.

Aki persze látja, nem hiszi el, hogy fensikon van. Inkább tetszik hatalmas völgykatlannak. Azzá varázsolják a körülötte fekvő hegyek.

A gyergyói völgy formáját könnyen elképzelhetjük, ha egy koponya kerületét feltüntető alaprajzra gondolunk. De egy olyan koponyát kell elképzelnünk, melynek előrészt a homloknál a természet szeszélye, vagy ügyetlen kezelés kissé összelapított.

Az egész völgy szélességében, hosszában csupa vetés, csupa kaszáló. Nincs egy fa, egy ház sehol, közepén a Maros huzódik végig. Sok belészakadó patakjával úgy néz ki, mint a koponyabeli főér apró mellékvéredényeivel.

A községek mind körben fekszenek a síkság szélén. Ha farkasszemmel nézünk az északra tekintő koponyával, akkor ilyen formán helyezhetjük el közben a kilencz székelyközséget.

A koponya jobb szemüregébe jut Gy.-Ditró. Hát-rább a halántéknál Szárhegy van. A jobb fültő helyét Szent-Miklós foglalja el. A hátsó félkörben egymásután következnek Tekerőpatak, Kilyénfalva, Ujfalu, Csomafalva. A bal fültőnél a síkságra is benyúló Alfalut látjuk, ahol Katalin lakik. Végre a szemüregben Gy.-Remete huzza meg magát.

A Hódostetőn megállottunk, hogy a lovak kifúják magukat.

Ágnes leszállt. Megnézte, hogy nem gyürődött-e össze a ruhája, azután elmerült a völgy, hegyek, templomok köré épült falvak nézésében. Elővette a meszelátót is.

Miután sorba kikérdezett a falvakról, a hegyek neveit óhajtotta tudni.

A mi hegyet nyugotra lát, az jobbára mind a mi megyénkbeli való. Azok a görgényi havasok: kupos Batrina, a koronás Magura, Bunyásza. Az ott Remete fölött a Kereszthegy, mellette a Tatárkő van, Csomafalva mögött azt a szép hegyet Délhegynék hívják. Szent-Miklóson tulról a Fekete-Réz néz erre. Onnan indul hosszú utjára a Maros. Hanem a tulajdonképeni, szép gyergyói havasak nem látszanak ide. Itt huzódnak el keleten és északon valami 40—50 kilométer hosszúságban. Eltakarják ezek a jórészt letarolt hegyek.

Bandi türelmetlenkedni kezdett, azért hát tovább indultunk.

Gy.-Ditróban már csak székelyeket látott Ágnes. Megállottunk a hosszú községháza előtt, melynek tornácán kaszinóznak rendesen az atyafiak. Ott hányják-vetik meg a község, megye, ország ügyeit és fogyasztják a középfinom pipadohányt.

Végigsétáltunk a piaczon, melynek egész városias kinézése van. Azután a mellékutczába egy hamisítatlan székelyházba mentünk be.

Csak az asszony volt otthon; a gazda borvizet árulni ment a gyékényfödeles szekerevel.

— Adjon isten nénémasszony! Bejövénk megnézni, hogy miként van. Kíváncsi volt ez a városi hugom, hogy miképpen néz ki egy ügyes székelyasszony házataja. Nem haragszik meg ugy-e érte?

— Dehogy lelkelem? megtiszteltetés nekünk. Egy kicsit bizony zakotában vagyunk ebben a hétköznapi szobában. — Tessék a tiszta szobába menni.

Kötényével letörülte az amugy is tiszta széket, asztalt s a lelkelem kisasszonyomat — így titulálta Ágnes — erőszakkal leültette. Nem kellett azután kérdezni semmit, elmondott ő mindent. Miből, hogyan élnek; hogy van huszvékás szántó, meg olyan rét, mely csak sarjut megterem őt szekérral. Akad a háznál egy pár tinó is, tehén is.

Azután a lelkelem kisasszony kedvéért megbolygatta a magasra vetett ágyat. Megmutogatta a párnafejek, ágylepedők munkás himzését.

Bandit a szabad tűzhely érdekelte, mely fölött hatalmas, zöldmázos cseréppel kirakott füstfogó áll. Majd sorba nézte a falakra aggatott színnyomatu képeket, melyek legtöbbjénél a keret is vastag, czifrára préselt papírból való. Olyan beszédesen jellemzik a ház

lakóit ezek a képek. Ott van a király és királyné, Kossuth Lajos magyarruhás alakja, Deák komoly feje, elsíratott trónörökösünk gyermekkori képe, a meghalt vadászt temető állatok; főhelyen Mária és a tövissel koronázott Jézus.

Bandit már a tálásra kirakott festett tányérok, korsók nem érdekelték, hanem azért megmosolyogta a panorámában nyert ezüstös üveg poharat.

Ágnes a tulipános ládát is felnyitotta. Tele volt kender-, len-, gyapju-fonallal. Azt a télen szövik majd meg szőnyegnek, alsó és felső ruhának.

Képes kalendárium is volt az X lábu asztalon. Hátsó lapjára kifícizamadott fejű számokat vetett a gazda. Az időjárás is feljegyezte. E szerint Ditróban az 1893-ik esztendőben semmi idő nem volt, sem hó, sem hideg szent Borbála napjáig.

Asszony-nénénk szivessége határtalan volt. Alig engedett el. Ebédre magánál akart tartani. Már neki indult, hogy elvágja az egyik tyuk gégéjét.

Ditró arról is nevezetes, hogy nemsoká felépíti új, százezres forintos templomát, a mi egy falutól elég szép áldozat.

Határában található az a pompás kékes márvány is, melynek ditroit a neve és a melyből — ha jól tudom — a marosvásárhelyi Bem-szobor alapzata készült.

Ditrótól, vagy amint egy megvénült könyvemben áll, melyet Timon Sámuel jezsuita atya írt, Gitrumból csak egy futamodás Szárhegy.

Timon könyvében különben felsorolva találjuk Gyergyó minden valamire való községét.

A Sebes Siculicales — székely székelyek — leírását is Gyergyó fiókszékekkel kezdi: Sedes Giergiensis-szel. Azt írja, hogy Gyergyó nyolcz falusi frekvenciából áll egy sokadalom helylyel, Szárhegyen pedig várkastély van.

Gitrumon és castello Sarhegiön kívül említi Remetumot, (Remetét), Nova Villát (Ujfalut), Inferior Villát (Alfalut), Sanctus Nikulaust (Szent Miklóst) vásári bíróságával és Ferreus Pes-t (Vaslábot), mely már a csiki rész határán fekszik.

Persze Borszékről például nem szól, mert akkor még nem ismerték csodás vizét, legfennebb a pásztorok.

Érdekes, hogy újabb időben utcsinálások és más ásatások alkalmával számos római pénzre akadtak Borszéken és vidékén, ami arra vall, hogy az örökké csodálatos római nép előtt még Borszék sem maradhatott elrejtve. Hanem azután velök együtt elpusztult Borszék emléke is.

Miután nem siettünk, úgy határoztuk, hogy Szárhegyen ebédelünk. Ott úgy is akad már több nézni való. A két hegyen épült templom. Ezek közül az egyik a szárhegyiek egyháza, mely eredetileg goth stylusban épült, de a sok átalakítás után alig lehet nyomára ráakadni. Ebből csupán, egyéb adat hiányában csak hozzávetőleg lehetne keletkezési idejét megállapítani, miután hazánkban még a renaissance fénykorában is építnek csucsives templomokat, középületet. Az erdélydioeccsis schematismusában is csak annyi áll róla, hogy antiqua. Ez pedig a semminél nem sokkal több.

A másik templom a ferenczrendi szerzeteseké a hozzá ragasztott rendházzal.

A ferenczrendiek kolostorához fűződik az a hagyomány, melyet Kóváry és Orbán Balázs is megírtak, hogy Mihály vojvoda székelyek ellen küzdő »vitézei« közül sokan bekopogtattak Páter Istvánhoz. Elvették tőle a pincze kulcsát s agyon itták magukat. Ekkor aztán Páter István sorba kezdte a más világra küldeni idegen vendégeit. Hanem ő is megadta az árát, mert egy pár legény jobban birván az ivást, nem ázott el egészen és örökre abban hagyatta Páter Istvánnal az utolsó kenetnek illetően való buzgó, hazafias feladását.

A Szármányhegy alatt van a szárhegyi várkastély. Ez volt fészke a XVIII. század második évében grófságot nyert egyetlen gyergyói mágnás családnak: a Lázároknak. De már rég elhagyták az öreg falakat, elköltöztek közelebb a napvilághoz a megyesfalvi és más kastélyokba.

Ma nagyrészt romokban hever a hatalmas négyszögű várkastély; csak kis része látható. Pedig egykor zajos élet lehetett ott egy békés, mint háborus időkben.

A jó öreg Orbán Balázs, mikor a hatvanas években Szárhegyen járt, leült az egyik omlatag bástyafokra. Hazafias lelke előtt elvonultatta a régi idők elporhadt alakjait. Látta Mihály vajda duló csapatait, a gyermek Bethlen Gábort anyjával sétálni a vár udvarán, kiből később a nagy fejedelem lett, a moldvai betörők eszeveszett futását, az áldott állapotban levő Puskás Kalárit, a ki hét moldvait ölt meg és aki a hagyomány szerint csata után vígan hozott a világra három síró siculust.

Kurucz lelkében megjelent a laboncz Akton vezér s összeszorította ökleit. Miért nem élt ő is akkor, a hős Rákóczy idejében! Miért nem állhatott buzogánnyal kezében a gonoszlelkű Aktonnal szembe, ki leromboltatta a szárhegyi várkastélyt s megöltett annyi hős székelyt.

Milyen más szemmel, mennyi szeretettel nézett ő ezekre a néma falakra.

Sokáig maradtunk mi is a csendes falak között.

Azután a márványbányát néztük meg. Vállalkozója beszüntette művelését. Pedig tejfchér, a karraival egyenlő értékű márvány ez.

Egy hosszú, mérföldre elnyúló hegylánczolat mind csupa márvány. De átka e vidéknek, hogy nincs vasutja. Hogy mostoha gyermek. A mostoha gyermekkel pedig rosszul szokás bánni, vagy legalább is nem szokás vele bánni.

Ha a budapesti műcsarnok lépcsőházába nyitunk, palma környezetben ott látjuk királyunk fehér mellszobrát. Szárhegyi márványból való. Azért faragták abból, hogy ismerjék meg e kincset mások is. Persze csak mustrának, csak luksusból készült. Nem fizeti ki a nehéz, költséges szállítás miatt más ember fiát is ebből az anyagból örökíteni meg.

TURISTASÁG.

Különfélék.

KÖNYVESHÁZ.

Kárpát-évkönyv. A magyarországi Kárpát-Egyesület 1895-iki évkönyve megjelent *Lövy Mór* és *Nik-házy* Frigyes szerkesztésében. A 13 ivre terjedő munka a turistaság köréből rendkívül sok becses és értékes anyagot tartalmaz. *Steiner* Antal a magas Tátra közeteit ismerteti az ipari czélok szempontjából. Lelkiismertes gonddal és sok utánjárással összeállított cikkely ez, melyet a M. K. E. megbízása következtében a szerző önálló kutatások alapján irt meg. Nem kirebb értékű a *Dénes* Ferencz cikkelye, mely *Kirándulások a szepesbélai mésztelepeken* címet viseli. *Dénes* Ferencz alapos megfigyeléssel járta be a leirt helyeket és élvezetesen is tudja előadni. Költőileg van megírva az ezután következő cikkely *Münnich* Sándortól. *Felső-Bánya* regényes vidékét írja le elevenen és lendülettel. *Wéber* Samu *A Zergehegyen*, *Siegmeth* Károly *A Kópahágón át*, *Homoanai* R. Márton *Rege a csorbai tórol*, *Szontágh* Miklós dr. *A zerge a magas Tátrában* címmel írják az évkönyvbe értékes dolgozatokat. Az évkönyvhez vannak mellékelve a *bélai mészhavasok* és a *nagy lomniczi földvár* fénynyomatai. Az apró közlemények és az egyesületi ügyek zárják be a könyvet, mely dicséretére válik a szerkesztőknek és díszre a M. K. E.-nek.

Folyóiratunknak 3., 4. és 5. számát a június 30-ára tervezett turista-kongresszusra díszes összeállításban, alkalmi cikkelyekkel kívántuk kiadni és már így is állítottuk egybe. A turista kongresszus végrehajtó bizottsága azonban az utolsó perczen a kongresszust aug. 19-ére halasztotta és ennek következtében kénytelenek voltunk a már megszerkesztett és kiszedett hármass füzetet ismét szétszedni és úgy adni ki. Tagjainktól az így beállott késedelemért és a technikai beosztás hiányosságáért elnézést kérünk.

A szászok ellenünk. A Siebenb. Deutsches Tagblattnak az Orsz. Turista-szövetkezet kérdésben f. é. ápr. 22-én megjelent cikkelye bevezetésképpen azzal kezd, hogy miután a turistaságot hazánkban a *nemzeti összeolvadás* sikerrel felhasználható tényezőjének ismerték el, a közgazdaság előmozdításának czégére alatt ezelőtt 5 évvel a turista-egyesületek egész sora keletkezett, melyeknél a szepesi és erdélyrészi városok által alapított Kárpát-Egyesületek sikerdús működése mellett alig láthatni a turistaság terén felmutatható valamelyes eredményt, de annál több magyarosítási kísérletet.

Es itt kifakad cikkiró azon szerinte megbotránkozató körülmény felett, hogy az E. K. E. *Erdély cz.* folyóirata 1894. évfolyamában egy egyesületi tag párhuzamosan magyar hegységeket is mer használni a déli kárpátokban tett kirándulásainak leírásánál.

Ez azonban már rég letárgyalt kérdést és csak sajnálni lehet, hogy a S. D. T. megint felébreszti ezt az egyéni nézet jelentőségével bíró közleményt, melyet az E. K. E. annak idején szükségesnek sem tartott akár mint indítványt, akár mint javaslatot (hiszen a választmányhoz be sem lett terjesztve) akceptálni.

Tőlünk különben is távol áll a testvér-egyesület turista-ügyeibe elegyedni, hiszen oly nagy a reánk váró feladat a S. K. V. hatáskörén kívül álló terület turista szempontból való gyakorlati és irodalmi uton eszközözendő megismertetésére és fellendítésére, hogy csak örvendünk kell, ha az idősebb testvér-egyesület korra és tapasztalatra nézve háromszorta gazdagabb s így az alkotásokban és sikerekben is nagyobb eredményeket felmutató turista területére, ha irigységgel is, de egyúttal mindig kollektív elismeréssel tekinthetünk.

A turista-kongresszusra térve át a kérdéses cikk írója, megemlíti, hogy a M. T. E. a kisebb vidéki turista-egyesületek erőtlenségét és meddőségét panaszolván fel: az elképzelhető sikereit színezi ki egy országos turista-szövetkezetnek, mely az összes hazai Kárpát-Egyesületeket magába olvasztani és így egy nagy országos turista-egyesületet teremteni lenne hivatva.

És ennél a pontnál — jóllehet újra nekünk ront, hogy a *Velea* Vinuluit Radna-borberekre kereszteltük és hogy csupán 3 menedékházunk van — nézeteinket illetőleg, végre szerencsésen összetalálkozunk; a S. K. V. t. i. határozottan állást foglal az ellen, hogy valamennyi hazai turista-egyesület egy kalap alá kerüljön s ama reményének ad kifejezést, hogy az E. K. E. is valószínűleg ellene lesz a szövetkezet eszméjének.

És itt üdvözöljük a S. K. V.-t, mint elvtársat, mert a turista-tesületek összpontosításában a vidéki érdekek elhanyagolását látnók megpecsételve egyrészt a központi szervezetnek nyújtandó dotáció, mint a saját turista területünktől elvont anyagi erő alakjában, másrészt pedig éppen a turistaság terén határozottan a decentralizációban, tehát a minél szűkebb területeken működő turista-szervezetek önállóságában véljük a természeti kincsek feltárására irányuló önzetlen céljainkat megközelíthetni.

MAGYAR HELYNEVEK.

Szászfenesi határnevek. *Szántók:* Csonkás, Csávási-tag, tér, Alsó-Árkon túl, Fogadóhátamegett, Várerdő alja, Lajosoldal, Csutkófüld, Szamoson túl, Borozdán túl vagy Matskássy-tag, Mikes-láb, Gurbóoldal, Malomárok, Tyirilla-föld, Recsányoknál, Butyka-tag, Veresdomb, Hallerdomb, Czipérföld, Plecska-oldal, Czigányláb. — *Erdők és legelők:* Várerdő, Uraság, Gurbó.

A szent lászlói részben:

Mezők: Alsó-mező, Felső-mező, régi temető, Tyeptuj. *Rétek:* Berek, Czinterem, Stráf, Sodorrét, Ányó, Sáncz, Bongárpatak. — *Kaszálók:* Felső-malomkert, Gurbópatak, Mikes-luczernás, Csengeri-kert, Rákosi-kert. — *Kertek és gyümölcsösök:* Czifrakert, Mikes-kert, Hallermajor, Méhes-kert, Alsó-Malomkert. — *Patakok:* Lóna, Bozsor, Plecska, Bongár, Gurbó. — *Falurszék:* Uj-Fenes, Alsó-Fenes, Felső-Fenes, Piacz, Alsó-Malom, Felső-Malom, Zöltsapkánál, Veressapkánál (csárdák), Magyar-templomnál, Oláh-templomnál, Téglagyár, Czigány-sor. — *Utak:* Vár erdei-ut, tófalui-ut, lónai-ut, gyalui-ut, szt.-lászlói-ut, palló-felé, akasztófánál, uj-temető-felé, f.-malom-felé, gurbói-ut. — *Udvarházak:* Szabó-udvar, Mikes-udvar, Haller-udvar, posta, Magyar-iskola, plébános-lak.

ÁSVÁNYVIZÜGY.

Az E. K. E. ásványvizeit Budapesten nagyon kedvelik. Az egyesület ennek következtében itt országos főraktárt létesített, mely Aradi-u. 8 sz. a. van. Felkérjük budapesti tagjainkat, hogy az értékes vizeket terjeszteni és forgalomba hozatalukat előmozdítani sziveskedjenek.

FÜRDŐÜGY.

Az E. K. E. fürdői. A legvadregényesebb vidéken fekszenek az E. K. E.-nek radna-borbereki és dombháti fürdői. Mindkét fürdő egyszerűen, de

ziséssel van berendezve. A szállás olcsó, az étkezés kitűnő. Üdülni öhajót tagjaink figyelmébe ajánljuk ezt a gyönyörű két fürdőt. Természetesen a tagok a legmesszebbbenő kedvezményekben részesülnek.

EGYESÜLETI ÉLET.

Brassómezei osztály. Ez osztályunk *Orbán* Ferencz elnökle alatt tartotta meg II ik közgyűlését. Az elnöki megnyitó után *Molnár* Endre titkár jelentése következett, mely az osztály két évi munkásságáról szólt. Majd a pénztárról *Agoston* Lajos tett jelentést.

Ezután a közgyűlés a szakkbizottságnak ujjászervezéséhez látott s azokat következőleg alakította meg, és pedig a *kiránduló bizottságot*: *Krajcsevits* Béla elnökle alatt, *Zakariás* János dr., *Molnár* Endre, *Förder* Sándor, *Orlovszky* Gyula és *Karácsonyi* S. tagokból; az *irodalmi bizottságot*: *Zakariás* János dr. elnökle alatt, *Molnár* Endre, *Gyárfás* István dr., *Méhely* Lajos és *Balázs* Péter tagokból, s az *idegenforgalmi bizottságot*: *Förder* Sándor elnökle alatt *Molnár* Endre és *Szabó* Lajos tagokból.

Majd a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott *Fellner* Lajosnak a menedékház felépítése körül kifejtett tevékenységeért, *Méhely* Lajosnak a *Brassóvármegyei kalauz* szerkesztéséért és *Förder* Sándornak a pénztári állásában kifejtett tevékenységéért.

Ezután azon indítvány tárgyalása következett, hogy a Kis-Királykőn épült menedékház egyik szobája bérbeadás utján értékesíttessék, mely indítvány azonban elvettetett s egyúttal a választmány a menedékház használatára vonatkozó házszabályok kidolgozására utasított.

Ezzel a tárgysorozat többi pontjai ki lévén merítve, a megüresedett tisztviselői állások betöltése s a választmány megalakítása következett. Végül *Lázár* Gerő köszönetet mondott *Orbán* Ferencz elnöknek eddigi fáradozásaiért, majd *Orbán* Ferencz köszönte meg *Alesius* Oszkár és *Kammer* Gusztáv szász kárpátgyesületi tagoknak a közgyűlésen való részvételt, mire *Alesius* Oszkár fejezte ki lelkes szavakban, hogy *öt a testvéregyesület iránti érdeklődésre s a természet szépségeinek csodálására ugyanazon érzés tanította, mint a jelenlévő osztálytagokat: a hazaszeretet.*

Itt fölemlítjük, hogy a tisztviselői kar s választmány jelenleg következő tagokból áll: Elnök *Orbán* Ferencz; alelnökök *Fellner* Lajos, *Karácsonyi*

Sándor, *Orlovszky* Gyula és *Wertzár* Lukács; titkár *Molnár* Endre; jegyzők dr. *Kovács* János és *Doleschall* Ervin; jogtanácsos: dr. *Zakariás* János; osztályorvos: dr. *Kecskeméti* Zsigmond; választmányi tagok: *Alesius* Oszkár, *Agoston* Lajos, *Adler* Jakab, *Aronsohn* Henrik, *Balázs* Péter, *Bánhegyi* Aladár, *Butyka* János, *Bilia* Árpád, *Bocskor* Ádám, *Buday* Gábor, dr. *Budaházy* Imre, *Cipu* János, *Császár* János, *Csintalan* József, *Czitó* Lajos, *Czinege* István, dr. *Endes* Miklós, dr. *Gencsy* Endre, dr. *Gyárfás* István, dr. *Grünfeld* Mór, *Harmath* Lajos, dr. *Jahn* Károly, *Jánó* Lajos, *Karácsonyi* Sándor, *Kelen* József, dr. *Kovács* Sándor, *Koródi* Mihály, *Krbek* Arnold, *Kraft* Ádám, *Izay*, *Lázár* Gerő, *László* Gerő, *Lusztig* Marczel, dr. *Mandl* Adolf, *Márta* Miklós, *Méhely* Lajos, *Moór* Gyula, *Nagy* Áron, *Ottlik* Géza, dr. *Papp* Árpád, *Péchy* Árpád, *Römer* Gyula, *Rombauer* Emil, *Sebesi* Béla, *Szabó* Nándor, *Szabó* Lajos, *Udvarnok* István, dr. *Vajna* Gábor, *Veress* György, *Wertzár* István és *Wertzár* Mór.

TESTVÉREGYESÜLETEK.

Magyarországi Kárpátgyesület.

A M. Kárpátgyesület központi választmánya márczius hó 21-én Iglón tartotta meg közgyűlését *Fischer* Miklós elnökle alatt.

Elnök meleg szavakban emlékszik meg özv. *Husz* Dávidné gyászos elhunytáról, ki boldogult férjével együtt az egyesületnek nagy jótévéje volt, valamint *Peschko* Frigyes elhunytáról, ki a múzeumnak sok éven át pénztárosa volt. Mindkettőnek emlékét a választmány jegyzőkönyvileg örökíti meg.

Előterjesztetik az egyesületnek 1895 évi zárószámadása és a számvizsgáló bizottság jelentése a számadások megvizsgálásáról.

A választmány úgy a zárószámadásokat, mint a számvizsgáló bizottság jelentését tudomásul veszi; *Marcsek* Andor pénztáros urnak a pontos és lelkiismeretes kezelésért köszönetet szavaz.

Előterjesztetik az egyesületnek 1896 évi előirányzata.

A választmány tudomásul veszi az előirányzatot.

A választmány tudomásul veszi az egyesületi muzeumi bizottság évi jelentését, 1895. évi zárószámadásait és 1896. évi előirányzatát.

Felolvastatnak a »Keleti Kárpátok«, *Iglói*, *Sziléziai*, *Egri-Bükk* és *Zólyom* megyei osztályok évi jelentései, 1895. évi zárószámadásai, 1896. évi előirányzatai.

A választmány örvendetes tudomásul veszi azokat. Egyúttal felkéri a *Sziléziai* osztályt, hogy tekintve azt a körülményt, melynél fogva az egyesületi

központ négy éven át mintegy 1300 frttal segélyezte az osztályt, valamint tekintettel arra, hogy az egyesületnek az 1896. évben oly tetemes kiadásai vannak, melyek fedezésére összes pénzerejére van szüksége, az 1896. évi előirányzatát helyesbitse és vegye fel a kiadásba a tagjai száma után a központnak járó 40%-nyi illetményt.

Az *Aldunai*-, *Liptói*-osztályokat felkéri a választmány, hogy jelentéseiket, zárószámadásaitak küldjék be minél hamarább és több évi központi illetmény-hátralékaikat szolgáltatassák be a központi pénztárba.

A *Gölniczvölgyi* osztály jelenleg újra szervezkedik.

Az építő-bizottság elnöke előterjeszti az 1896. évi munkaprogrammot. E szerint a *Zöldtavi* menedékház e nyáron teljesen fel fog épülni. A *Tarajkától* a *Zerge* szállóig új gyalogútvény fog építtetni; az »*Ödön*« menedékház, valamint az ahhoz *Barlangli* getről és *Ófalváról* vezető gyalogútvények helyre fognak állíttatni. — Ez utóbbi munkálatok keresztülvitelére felkéri a választmány a *Szepes-bélai* választmányi tagokat, a kiket egyszerűm indítványozással, hogy e munkálatokra 150 frtot fordíthatnak. Utóbbiak készséggel vállallják el a megbízatást és megígérik, hogy *Ófalván* mozgalmat indítanak a régi *Magurai* osztály felelevenítésére vagy legalább a volt tagoknak a központba való belépésére, a mit a választmány köszönettel veszi.

Elnök jelenti, hogy a millenárius kiállításra az előkészületek megtétettek és a sok száz tárgy a jövő héten fog utnak indíttatni.

A választmány elhatározza, hogy miután a m. tudományos Akadémia, a Magyar Természettudományi Társulat és az Országos meteorológiai intézet évenként 400—400 frttal hajlandó a felállítandó *Nagy-Szalóki* observatorium kezelési és felszerelési költségeihez járulni — széles mozgalmat indít úgy a magyar kormánynál, mint társadalmi uton az iránt, hogy a *Nagy-Szalóki* meteorológiai hegyállomáshoz szükséges épületek építési költségei előteremtessenek, felkérve a kormányt, *Szepes* megyét, a városokat, a természettudományi társulat, a *Turista*-egyesület és a M. Kárpátgyesület tagjait, hogy e nemes célra járuljanak hozzá fillérekkel.

A választmány köszönettel fogadja *Dr. Greisiger* Mihály ajánlatát, melynélfogva a *Tátravidéki* folyók és partakoknak a kiállításra preparált hal-fajait a kiállítás után az egyesületi múzeumnak rendelkezésére fogja bocsátani.

Ezzel elnök a gyűlést berekeszti.

